

Толас Радзілічы

№ 48

30 лістапада 1995 г.

(2450)

Выдаецца з 1955 г.

Цана 800 рублёў.

ТЭАТР МЯНЯЕЦА РАЗАМ З ЭПОХАЙ

Старэйшы і самы вядомы тэатральны калектыў Беларусі -- Нацыянальны акадэмічны тэатр Янкі Купалы -- адсвяткаваў брыльянтавы юбілей. За 75 гадоў свайго творчага шляху ён стаў сапраўдным храмам беларускай культуры, неад'емнай прыналежнасцю нацыі.

Семдзесят пяць год -- шанюны ўзрост і для чалавека, і для гісторыі. Але, бадай, у адносінах да тэатра нельга сказаць, стары ён ці малады. У тэатра няма ўзросту. "Тэатр, -- лічыць галоўны рэжысёр купалаўцаў Валерый Раеўскі, -- не старэе і не маладзее, ён проста мяняецца разам з эпохай".

Але, нягледзячы на змену эпох, купалаўскі заўсёды заставаўся тэатрам беларускім. І нацыянальнай якасці яго рэжысёраў і акцёраў вызначалі дух, тоны і паўтоны спектакляў, што ўласціва толькі гэтай трупі. І што б ні ставіў тэатр -- Брэхта ці Шэкспіра, Чэхава ці Астроўскага, Ма-

каёнка ці Дударова -- іх спектаклі прапускілі праз беларускую душу.

Лепшыя спектаклі нацыянальнай драматургіі -- "Паўлінка" Я.Купалы, "Трыбунал" А.Макаёнка, "Людзі на балоце" І.Мележа, "Радавья" А.Дударова, "Ідылія" В.Дуніна-Марцінкевіча -- упершыню ўбачылі свет рампы ў купалаўцаў. Акцёры і рэжысёры ў гэтых спектаклях змаглі пакарыць глядача сваім незвычайным, толькі ім уласцівым каларытам мовы, пачуццяў, драматургічных калізій.

НА ЗДЫМКАХ: будынак тэатра імя Янкі Купалы вечарам; такой была трупа тэатра ў 1924 годзе.

(На 7-й старонцы змешчана інтэрв'ю з вядучай актрысай Нацыянальнага тэатра імя Янкі Купалы Ліліяй ДАВІДОВІЧ).

Трупа Беларускага Акадэмічнага Тэатра

ЦІ УДАСЦА ЮРЫЮ БУДЗЬКО

РАЗБУРЫЦЬ ДЗЯРЖАЎНУЮ МАНАПОЛІЮ?

МАГІЧНЫ СУСВЕТ "МЭДЖЫКА"

Вядома, што інфармацыі ніколі не бывае зашмат. У Беларусі гэта зразумелі, аднак, толькі тады, калі планавая гаспадарка пачала мяняць накірунак да рынкавых адносін. Недахоп інфармацыі адчулі ў першую чаргу кіраўнікі прадпрыемстваў, якія цяпер самі павінны шукаць і тавар, і сыравіну, а таксама пакупнікоў на свае вырабы. У разгубленасці апынуліся і звычайныя спажывецы, якія, каб набыць тую ці іншую рэч, усё часцей вымушаны былі звяртацца да рэкламы ў газетах.

Каля двух гадоў таму Юрый Будзько, цяперашні генеральны дырэктар "Мэджык Інкарпарэйтэд", трапіў у сітуацыю, якая падштурхнула яго да стварэння выдавецкага дома. Адноўчы яму спатрэбілася купіць факс. Ён перагартаў з дзесятак газет, але выбіраць асабліва не было з чаго: некалькі апаратаў па астранамічных цэнах. Паколькі губляць час на негарантаваныя пошукі не вельмі хацелася, мусіў спадар Будзько набыць першы апарат, які яму трапіўся. Праз

пару дзён ён выпадкова ўбачыў інфармацыю і даведаўся, што такую ж мадэль факс-апарата можна было набыць на 70 долараў танней. Менавіта гэты выпадак падштурхнуў Юрыя пачаць выданне зборніка, які ўключаў бы ўсю рэкламу з газет, часопісаў, радыё і тэлебачання і які б дапамог беларускаму спажывецу зарыентавацца ў нашым пакуль што хаатычным рынку.

Так пачаўся свет першы выпуск даведніка "Цэны і тавары сёння", які меў спачатку ўсяго 24 старонкі і наклад 45 асобнікаў. Праз два гады ён ужо выходзіць у пяці тамах (аргтэхніка, транспарт, абсталяванне і будаўніцтва, спажывецкія тавары, прадукты харчавання) на 500 старонках і накладам 4 000 экзэмпляраў. Зборнік уключае звыш 20 000 аб'яў з 42 газет і ад уласных падпісчыкаў. Гэта быў першы крок на шляху прарыву інфармацыйнай блакады на беларускім рынку.

[Заканчэнне на 3-й стар.]

ДЛЯ КАГО ПАДЗЕЯ,

ДЛЯ КАГО НЕ

"НОВЫ ЗАПАВЕТ" ДЛЯ БЕЛАРУСАЎ

"1. Калі настаў дзень Пяцідзсятніцы, усе яны былі аднадушна разам.

2. І раптам зрабіўся шум зь неба, як бы ад павеву моцнага ветру. І напоўніў увесь дом, дзе яны былі.

3. І з'явіліся ім языкі падзеленыя, як бы вогненныя, і апусьціліся па адным на кожнага зь іх.

4. І напоўніліся ўсе Духам Святым і пачалі гаварыць на іншых мовах, як Дух даваў ім вяшчаць.

5. А ў Ерусаліме былі Юдзі, людзі набожныя, з усякага народу пад нябёсамі.

6. Калі зрабіўся гэты шум, сабраліся людзі. І захвалываліся, бо кожны чуў іх, што гавораць на ягонай мове.

.....
12. І здзіўляліся ўсе і недаумёна казалі адзін аднаму: што гэта азначае!"

(Дзеі 2 : 1-6, 12).

Менавіта так і гэтымі словамі відрукаваны прыведзены фрагмент з "Дзеяў Святых Апосталаў" у кнізе, якая мае назву "Новы Заповіт. Псалтыр". Яна выдадзена выдавецкім цэнтрам "Бацькаўшчына" сёлета ў Мінску. Пра сэнс новазапаветнага фрагмента дазволі сабе паразважаць пазней. Цяпер жа паведамо, што 14 лістапада ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя гэтага выдання.

[Заканчэнне на 4-й стар.]

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

НАРАДА ПРЭЗІДЭНЦКАЙ “ВЕРТЫКАЛІ”

20--21 лістапада прайшла рэспубліканская нарада кіраўнікоў абласных, гарадскіх і раённых выканаўчых камітэтаў па пытаннях павышэння эфектыўнасці работы выканаўчых органаў улады. На нарадзе выступіў з дакладам Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр ЛУКАШЭНКА (на здымку).

З ДАКЛАДА ПРЭЗІДЭНТА

За тры гады, з 1991 па 1994, Рэспубліка Беларусь практычна страціла, як піша вядомы амерыканскі эканаміст-аналітык доктар Д.Хансен, “...рэпутацыю лепшага ўзору сацыялістычнай індустрыялізацыі. Вельмі цяжка ўзрушэнні, звязаныя са стратай таных энерганосьбітаў, традыцыйных рынкаў збыту, паставілі рэспубліку ў вельмі цяжкае становішча”. І трэба прызнаць, што ён мае рацыю. Недаацэньваючы важнасць сувязі паміж узроўнем спажывання і эфектыўнасцю вытворчасці, у рэспубліцы і праводзілася палітыка “праядання” раней намоўленага капіталу. І як вынік гэтага -- фарміраваліся даўгі, стваралася ілюзія эфектыўнай работы прадпрыемстваў і магчымасці пазбегнуць эканамічнага крызісу.

Сітуацыя патрабавала прыняцця неадкладных і рашучых мераў, а значыць -- і вышэйшай адказнасці канкрэтнага чалавека за лёс краіны. Мы пайшлі на гэтыя меры.

Наглядзчы на крайнія цяжкасці, перш за ўсё быў стабілізаваны абменны курс нацыянальнай валюты, закладзены ўмовы для дасягнення макраэканамічнай стабілізацыі ў цэлым. Тэмпы інфляцыі знізіліся з 40 да 2,5 працэнта ў месяц, а рэальны бюджэтны дэфіцыт з двухзначнай велічыні -- да 3,1 працэнта да валавога ўнутранага прадукту. Рэспубліка цяпер поўнасцю аплачвае Расіі бягучыя рахункі за энергарэсурсы і бесперабойна атрымлівае жыццёва неабходную нафту і газ, запасы якіх напярэдні зімы дасягнулі ўзроўню 1989 -- 1990 гадоў савецкага часу.

У першым паўгоддзі 1995 года ўзрасла вытворчасць асноўных відаў прадуктаў нафтаперапрацоўкі (на 17 працэнтаў), мінеральных угнаенняў (на 40 працэнтаў).

Устойліва працавала энергетыка, торфаздабыўная і дрэваапрацоўчая прамысловасць. Мы, няхай і марудна, але паслядоўна ідзем да парытэту цэн паміж прамысловасцю і сельскай гаспадаркай, калі гэты парытэт магчымы наогул без датацый з дзяржаўнага бюджэту.

Адчувальныя вынікі былі дасягнуты ў знешнім гандлі. Рэспубліка дабілася значнага дадатнага салда гандлёвага балансу з краінамі далёкага замежжа (57 мільёнаў долараў у 1994 годзе і каля 250 мільёнаў долараў за 9 месяцаў гэтага года).

Сярэдняя заробатная плата вырасла ў пяць разоў і дасягнула 72 долараў у месяц. Па гэтым паказчыку, таксама, як і па ўзроўню сярэдняй пенсіі (46 долараў), мы крыху адстаём толькі ад Расіі. Наглядзчы на рост цэн, асабліва ў першым квартале, па ўзроўню жыцця мы выглядаем не горш, чым большасць краін СНД. Гэта я гавару для даведкі і прасвятлення тых палітыкаў, а таксама прыватных і быццам бы незалежных інфармацыйных агенцтваў, журналістаў, якія навязваюць народу выгадную толькі для іх думку аб эканамічнай катастрофе і нібыта адсталасці Беларусі ў Садружнасці Незалежных Дзяржаў.

Да нашай эканамічнай палітыкі расце давер сусветнага супольніцтва. І ў гэтым я абсалютна перакананы пасля сустрэчы з буйнымі бізнесменамі, дзелавымі людзьмі з ЗША тут у нас, у Мінску, і асабліва ў ходзе паездкі на юбілейную сесію Генеральнай Асамблеі, прысвечаную 50-годдзю ААН. Аб гэтым гаворыць і той факт, што бізнесмены Германіі папрасілі аб сустрэчы з Прэзідэнтам Беларусі, якая адбудзецца ў бліжэйшы час.

Цікавае да Беларусі, яе навуковага, прамысловага, высокатэхналагічнага патэнцыялу на Захадзе даволі высокая. І гэта рэальны факт, як бы ні хацелася іншага ўсім тым, хто прыклаў нямала намаганняў, каб стварыць з нашай краіны вобраз адсталата і апошняга, нейкага “камуністычнага запаведніка” ў Еўропе, зліпаць з грамадзян рэспублікі вобраз быццам бы “малаадукаванага” і “хворага” народа, а з Прэзідэнта -- “дыктатара і ўзурпатара”.

Да гэтай няўдзячнай місіі прыніжэння ўласнай радзімы, нашага народа, які перанёс жахі Вялікай Айчыннай вайны і Чарнобыля, прыклялі руку, і не бясплатна, некаторыя былыя банкіры і міністры, палітыканствуючыя нацыяналісты і іншыя “былія”. У тым ліку і дэпутаты старога Вярхоўнага Савета, якія цяпер зноў раўца ў новы Вярхоўны Савет усімі магчымымі і немагчымымі шляхамі.

Насуперак іх надзеям ужо прынята канчатковае рашэнне аб прадастаўленні Міжнародным валютным фондам пазыкі на стабілізацыю эканомікі рэспублікі, у першую чаргу яе крэдытна-фінансавай сістэмы. Пры гэтым мы не адмовіліся ні ад нашых палітычных інтарэсаў, ні ад эканамічнай незалежнасці.

Падпісана пагадненне аб партнёрстве і супрацоўніцтве з Еўрапейскім саюзам. Камісіяй еўрапейскіх супольніцтваў прынята прыніповае рашэнне аб выдзяленні Беларусі крэдыту на падтрыманне плацежнага балансу.

Падрыхтавана пазыка Сусветнага банка на развіццё і падтрымку прыватных прадпрыемстваў і структурных эканамічных рэформаў. Акрамя таго, мною і ўрадам праведзены перагаворы з місіяй Сусветнага банка, у выніку якіх дасягнута ўзаемаразуменне па эканамічных і палітычных праблемах Беларусі. Выпрацоўваецца стратэгія інвестыцыйнай дзейнасці гэтага банка ў эканоміку Беларусі.

Нам удалося адысці ад краю бездані, але стабілізацыя ўсё-такі мае няўстойлівы характар. Эканоміка, на жаль, марудна выходзіць з крызіснага стану.

Прэзідэнт і ўся выканаўчая ўлада зацікаўлены ў канструктыўнай крытыцы. Давайце спрачацца, давайце выбіраць лепшае. Але крытыка агульная, некампетэнтная, накіраваная не на вырашэнне праблем, а на распальванне эмоцый, дэстабілізацыю абстаноўкі будзе і ў далейшым сустракаць жорсткі адпор.

Я скажу больш. Сёння радыкал-нацыяналістычная апазіцыя пры падтрымцы ценявых мафіёзных структур у поўным сэнсе слова імкнецца да ўлады, да бязмежнай дыктатуры. Ускормлены на “брудныя” грошы, палітыкі і сродкі масавай інфармацыі нагнаюць у грамадстве масавы псіхоз, наццоўваюць насельніцтва на дзяржаўныя структуры, на Прэзідэнта.

Усе іх разважання аб свабодзе друку, вяршэнства закона -- не больш чым прапагандысцкае прыкрыццё адкрытай прагі рэваншу за знішчальнае паражэнне, якое пацярпела апазіцыя на прэзідэнцкіх выбарах, на першым этапе выбараў у парламент і ў ходзе рэфэрэндуму. Вельмі шкада, але і на другім флангу ім пачынаюць падпяваць учарашнія непрымірымыя. Усе аб’ядналіся ў барацьбе супраць Прэзідэнта. Ну што ж. Справа ваша...

Паглядзіце, як ліхаманкава праводзяць яны свае з’езды, кангрэсы, сімпозіумы, “круглыя сталы”, раздаюць адзін аднаму доларавыя “кармавыя”. На гэтых сходках, фінансуемых з добра вядомых крыніц, ужо адкрыта гучаць заклікі выводзіць народ на вуліцы.

Таварышы кіраўнікі! Не жывіце ілюзіямі. Калі нацыяналістычная суполка “спадароў” устанавіць сваю дыктатуру, для многіх з вас і вашых сем’яў адразу ж паўстане пытанне аб асабістай бяспецы. Галоўная ж задача нацыяналістычнай дыктатуры -- усталяваць уладу крымінальнага капіталу і крымінальнай мафіі, каб канчаткова разрабаваць і вывезці ў чужыя банкі народныя набыткі. Нездарма для іх ідэалам з’яўляецца недалёкая прыморская дзяржава, дзе трэць валавога нацыянальнага прадукту забяспечваецца за кошт кантрабанды зброі і наркотыкаў, яшчэ адна трэць -- за кошт кантрабанды каляровых металаў і толькі трэць -- за кошт ўласнай вытворчасці. А што датычыць палітычнай сітуацыі, то амаль палова насельніцтва гэтага вельмі невялікага па тэрыторыі прыморскага “раю” поўнасцю пазбаўлена элементарных палітычных, сацыяльных і эканамічных правоў, аб парушэнні якіх была афіцыйная заява ААН.

У мяне моцныя нервы. Не выйдзе, панове! У поўнай агрэсіўнай балбатні і абяцанняў, якое вы раздзімаеце, згараць перш за ўсё вашы амбіцыі і дамаганні на антынацыянальную і антынародную дыктатуру! Але і вы, кіраўнікі выканаўчай улады на месцах, не павінны сядзець склаўшы рукі. Вы абавязаны, абавіраючыся на канстытуцыйныя нормы, у кожнай вобласці, у кожным раёне пакласці канец разгулу экстрэмісцкіх і мафіёзных элементаў, пад якімі б перавернутымі лозунгамі яны ні выступалі. І гэта -- ваш прамы канстытуцыйны доўг, прамы абавязак перад народам.

ПРЫЗНАЧЭННІ

У ДЫПЛАМАТЫЧНЫМ ВЕДАМСТВЕ

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў указ аб назначэнні Івана Антановіча намеснікам міністра замежных спраў рэспублікі. Яму прысвоены дыпламатычны ранг Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Рэспублікі Беларусь.

Указам Прэзідэнта Пётр Бяляеў назначаны Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Рэспублікі Беларусь у Федэратыўнай Рэспубліцы Германіі. Ён вызвалены ад пасады намесніка міністра замежных спраў.

СЛОВА ЗА СУДОМ

СПРАВА

ПРА ЗАГІНУЎШЫХ АНГЛІЧАН

Судовая калегія па крымінальных справах Гомельскага абласнога суда пачала разгляд справы па факту гібелі двух грамадзян Вялікабрытаніі.

Яны прыбылі ў Гомель сёлета ў складзе афіцыйнай дэлегацыі і ў час купання на рацэ Сож трапілі пад вінт прагулачнага цеплахода. Транспартная пракуратура, правёўшы стараннае расследаванне здарэння, абвінавчвае ў гэтым капітана цеплахода “Буравеснік” Алега Гаўрылюка. Але канчатковае слова, як заўсёды, застаецца за судом.

СВАБОДНЫЯ ПРАФСАЮЗЫ

КАНЕЦ СПРАВЫ

Згодна з заключэннем Канстытуцыйнага суда, які прызнаў незаконным шэраг пунктаў прэзідэнцкага ўказа N 336 “Аб некаторых мерах па забеспячэнню стабільнасці і правапарадку ў Рэспубліцы Беларусь”, зняты арышт з банкаўскага рахунку [банк “Дукат”] Свабоднага прафсаюза Беларусі. Аб гэтым БелаПАН паведамілі ў штаб-кватэры СПБ.

Завяршыўся нарэшце і судовы працэс, што працягваўся амаль два месяцы, па іску звольненых работнікаў Мінскага метрапалітэна, якія прымалі ўдзел у жніўня забастоўцы і якія з’яўляюцца членамі Свабоднага прафсаюза. Толькі трое з іх адноўлены на рабоце, астатнія 25 -- высокакваліфікаваныя машыністы і слесары -- засталіся без справы.

ЗАСТУПНІЦТВА ПРЭЗІДЭНТА

ПРАФЕСАР КУЧАРАЎ ВYZВАЛЕНЫ ПАД ЗАЛОГ

Як паведамілі карэспандэнту БЕЛТА ў аддзеле друку і інфармацыі беларускага МЗС, 20 лістапада са следчага ізалятара ў Вільнюсе ў сувязі з цяжкім станам здароўя пад заклад, усены Рэспублікай Беларусь, вызвалены грамадзянін Беларусі І.Кучараў.

Прафесар Кучараў знаходзіўся пад следствам у сувязі з расследаваннем трагічных падзей студзеня 1991 года ў Літве. Яго вызваленне адбылося пасля асабістага звароту Аляксандра Лукашэнка да кіраўніка літоўскай дзяржавы Альгімантаса Бразаўскаса і вялікай работы, праведзенай Міністэрствам замежных спраў Беларусі.

21 лістапада І.Кучараў у суправаджэнні супрацоўнікаў Пасольства Беларусі ў Літве прыбыў у Мінск для лячэння.

ЧАЛАВЕК І ЯГО СПРАВА

ПОЛЕ УЛАДЗІМІРА МАЦВІЕНКІ

39 сартоў бульбы з вялікім утрыманнем сухіх рэчываў, якія, мусіць, нідзе ў свеце больш не сустракаюцца, 15 сартоў фасолі, амаль усе сарты вырошчваемых у СНД кабакочку, многія іншыя агароднінныя культуры ўтрымліваюцца ў калекцыі былога радыёфізіка, а цяпер прапагандыста рацыянальнага земляробства з Гомеля Уладзіміра Мацвіенкі.

Пасля выхаду ў 1990 годзе на пенсію энтузіяст паставіў перад сабой мэту распаўсюджваць бязвірусны метад вырошчвання бульбы, а таксама змяніць структуру плошчаў пасады культуры па Гомельскай вобласці з ухілам на бялкова-вітамінную прадукцыю. У рэалізацыі пастаўленых задач яму дапамагаюць жонка -- кандыдат медыцынскіх навук, дачка -- кандыдат сельскагаспадарчых навук, сын -- кіраўнік біятэхналагічнага цэнтру і брат -- доктар фізіка-матэматычных навук.

ЛЕПШЫЯ КНІГІ

ПРЭМІ “ЮНАЦТВА”

Падведзены вынікі конкурсу на лепшыя кнігі, выпушчаныя выдавецтвам “Юнацтва” ў 1994 годзе.

Ён праходзіў у некалькі этапаў. І нарэшце журы, у саставе якога былі пісьменнікі, назвала лепшыя кнігі года: ў жанры прозы -- раман Генрыха Далідовіча “Заходнікі” (прэмія імя Міхаса Лынькова) -- твор аб нялёгкім жыцці вёскі ў пасляваенны час у былой Заходняй Беларусі, у жанры паэзіі -- зборнік вершаў, лічылак, загадак, скоргаварак Міхаса Пазнякова “Ехаў поўны воз дзівос” (прэмія імя Петруся Броўкі). За мастацкае афармленне прэмію атрымала Антаніна Лапіцкая за ілюстрацыі да кнігі “Біблія” і “Удовін сын”.

МАГІЧНЫ СУСВЕТ "МЭДЖЫКА"

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

Відавочна, аднак, што інфармацыя павінна быць сістэматызаванай, змястоўнай, аператыўнай. А таму пры выдавецкім доме "Мэджык" была створана эфектыўная кур'ёрская служба. Сёння ўсе 4 000 падпісчыкаў атрымліваюць зборнік кожны аўторак. Усе яны маюць таксама магчымасць размяшчаць у ім сваю рэкламу, што робіць яго асабліва прывабным для кіраўнікоў прадпрыемстваў. Зборнікам зацікавіліся ў Літве, Латвіі, Расіі, іншых краінах.

Але на дасягнутым Юрыі Будзько і яго маладая каманда, сярэдні ўзрост якой усяго 23 гады, не захачелі спыніцца. Іх дэвіз "Мы ведаем усё" спрыяе пашырэнню інфармацыйнай прасторы ў Беларусі. Вельмі хутка быў заснаваны часопіс "Фінансы", які ўключае аналітычныя артыкулы, банкаўскія і ўрадавыя дакументы, а таксама часопіс "Бездельнік", у які ўваходзіць пацяшальна-займальная інфармацыя на бліжэйшы тыдзень (музеі, выставы, кафэ, бары, відэа- і кніжныя рынкі і г.д.). Зусім нядаўна ён перайменаваны ў "Уік-энд". Часопісы

сталі вельмі папулярнымі сярод чытачоў. Распрацаваны таксама дзве праграмы "Інфармацыя сёння на сёння". Са жніўня гэтага года кампанія пачала працаваць разам з тэлефоннай службаю-даведкай 0-67. Патэлефанаваўшы па гэтым нумары, можна бясплатна атрымаць любую інфармацыю аб усіх таварах, рынку фінансавых, бытавых і іншых паслуг у краіне. Другая праграма -- факс-інфарматар -- ультрасучасная сістэма абмену інфармацыяй. Набраўшы нумары 590-599 або 579-776 на факс-апарату ў любы час дня і ночы, кліент можа атрымаць распячатку, таксама бясплатна, усіх тавараў ці паслуг, якія яго цікавяць. Ідэй і перспектыву ў выдавецкага дома "Мэджык" надта многа, але ўсе яны паступова ажыццяўляюцца дзякуючы энергіі і намаганням іх галоўнага генератара Юрыя Будзько. Па адукацыі гукарэжысёр, былы аранжыроўшчык, ён дагэтуль захаваў любоў да музыкі. Пры выдавецкім доме працуе клуб "Тры парсючкі", у якім збіраюцца прыхільнікі рок-н-рола і іншай музыкі.

У самым хуткім часе пачынае працу яшчэ адно даччынае прадпрыемства кампаніі "Мэджык", якое мае намер

разбурыць манополію "Саюздруку". "Да "Саюздруку" я маю свае прэтэнзіі, -- распавядае Юрыі Будзько. -- Некалі я быў рэдактарам вельмі папулярнай газеты "Сарока". Яе добра куплялі, але "Саюздруку" мяне разарыў, бо па паўгода затрымліваў выплату грошай за яе распаўсюджванне. Калі грошы нарэшце вярнулі, іх праглынула інфляцыя. Вельмі хочацца ім паказаць, як трэба працаваць цывілізавана. Працуём мы і над стварэннем альтэрнатыўнага падпіснога каталога па дастаўцы розных выданняў і ўжо маем шмат заказаў.

Наогул я мушу прызнацца, што ў бізнесе мяне падтурхоўвае эгаістычны пачатак. Я заўсёды рабіў і раблю толькі тое, што мне цікава і што мне падабаецца. Калі ідэя пачынае працаваць, мне робіцца нудна, і я шукаю чалавека на сваё месца, і фірма працуе ўжо амаль без майго ўдзелу. Далей я распачынаю якую-небудзь іншую справу. Вось і цяпер я перадаю выдавецкі дом у іншыя рукі. У мяне ёсць даўняя мара -- выдаваць кнігі. А таму я працую над стварэннем уласнай друкарні. У мяне ёсць дзве кнігі, якія я напісаў сам, сам хачу і выдаць".

Першы незалежны выдавецкі комплекс "Rockwall International" нядаўна перасёк мяжу Беларусі. Калі справа будзе наладжана, можна не сумнявацца, што будзе разбурана нарэшце манополія і дзяржаўнага Дома друку, а гэта даўно чакаюць незалежныя СМІ. У рамках дзейнасці самой кампаніі "Мэджык" стварэнне друкарні -- гэта лагічнае завяршэнне ўсяго выдавецкага цыклу, які пачаўся зборам інфармацыі і выданнем невялічкага тады даведніка трошкі болей за два гады таму. Можна меркаваць, што і на гэтым Юрыі Будзько не спыніцца. Ён належыць да тых шчасліўчыкаў, на якіх ідэі валяцца "Ньютанавымі яблыкамі" і хутка знаходзяць сваё ажыццяўленне. Гэтыя ідэі не даюць сумаваць ні яму, ні яго калегам, а праца прыносіць задавальненне і радасць ад адування таго, што кожны крок іх дзейнасці -- гэта крок наперад да прагрэсу, набліжэнне да сусветных стандартаў, што, у сваю чаргу, прысешчае і спрыяе далучэнню Беларусі да цывілізаванай супольнасці.

Таіса БАНДАРЭНКА.

ПОГЛЯД САЦЫЁЛАГА

ІНФАРМАЦЫЯ -- ДАРАГІ ТАВАР

-- *Александр Пятровіч, з часу майскага рэферэндуму мінула паўгода -- тэрмін даволі значны для развіцця грамадскай думкі. Што паказваюць вашы апытанні: ці захавала значная частка нашых грамадзян сваё погляды на ўзнятыя тады праблемы?*

-- Тут дынаміка наступная: увесь час пакрысе зніжаецца колькасць прыхільнікаў канфедэратыўных адносін з Расіяй, а колькасць прыхільнікаў поўнай незалежнасці Беларусі павялічваецца. Тэмпы невысокія, але стабільныя. Я прывяду дадзеныя некалькіх апытанняў. Возьмем, напрыклад, Мінскую вобласць (без горада Мінска). Было пастаўлена пытанне: як, павашаму, павінны будавацца адносіны з Расіяй пры цяперашнім расійскім кіраўніцтве і цяперашніх умовах, што там склаліся? За ўваход Беларусі ў склад Расіі на правах аўтаноміі выказалася 3-4 працэнты; за канфедэрацыю -- 18-20 працэнтаў; за незалежную Беларусь пры эканамічным і палітычным саюзе з Расіяй -- 35 працэнтаў; за тое, каб адносіны з усімі дзяржавамі былі аднолькавымі, -- 18-19 працэнтаў; за пераважнае арыентацыю на захадчыя краіны -- 6 працэнтаў. І гэтыя лічбы даволі тыповыя, у розных апытаннях магчымы адхіленні плюс-мінус 2-3 працэнты. Такім чынам, большасць грамадзян Беларусі падтрымлівае незалежнасць сваёй краіны, а што тычыцца адносін з Расіяй, то жадалі б захавання ранейшых сацыяльных сувязей: каб не было мяжы, каб можна было, як раней, з'ездзіць у Маскву, да сваякоў... Прычым людзі не хочуць чакаць, ім патрэбна ўсё гэта зараз, сёння.

Як бачым, развіццё нацыянальнай самасвядомасці не стаіць на месцы, развіваецца, але яно не будзе выглядаць такім, якім яго жадалі б бачыць нашы нацыянальныя радыкалы. Хутчэй за ўсё не будзе апантаных барацьбітоў са сцягамі ў руках, якія дзень і ноч змагаюцца за беларускую мову. Дарэчы, каб так здарылася, то гэта было б, я лічу, даволі небяспечна. Бо незалежна ад таго, за якую ідэю ідзе змаганне -- палітычную, рэлігійную, нацыянальную, але калі яна атрымлівае вольныя такія прыхільнікі, якія ўрэшце атрымліваюць уладу, то і дзейнічаюць яны тады адпаведным чынам. Падабаецца каму ці

не, але факт застаецца фактам: многіх адштурхнула становішча, што склалася ў школах пасля актывага ўвядзення там беларускай мовы. Прывяду прыклад. Я размаўляў з выкладчыкам матэматыкі, калі да нас падышоў выкладчык беларускай мовы. Матэматык жартам сказаў, маўляў, не ведаю, ці буду працаваць на беларускай мове. На што калега "заспакоіў": не хвалюйцеся, мы вас паважаем, вы застаняцеся на сваім месцы. І гэта казаў чалавек, які па закону мае такі ж статус, як і выкладчык матэматыкі, але ён ужо адчуваў сябе вышэй за калегу.

-- *Магчыма, выкладчык беларускай мовы таксама паржартаваў?*

-- Не, усё было вельмі сур'ёзна. Урэшце, мы ведаем, што асабліва ў вышэйшых навучальных установах ледзь не ідэалагічныя камісіі ствараліся. І зноў падкрэслію, гэта адштурхнула вельмі і вельмі многіх прадстаўнікоў інтэлігенцыі, асабліва рускамоўных, якіх у нас большасць.

Працягваючы цалкам неабходны і заканамерны клопат пра нацыянальную культуру, трэба памятаць (асабліва гэта тычыцца адукаваных людзей), што галоўная каштоўнасць канца XX стагоддзя, як і пачатку XXI, -- правы чалавека, грамадзяніна, і гэта зусім не азначае няўвагу да нацыянальных праблем. Хаця на практыцы нярэдка атрымліваецца так, што дзве гэтыя каштоўнасці -- правы асобы і правы нацыі -- у свядомасці многіх палітычных сіл уступаюць у канфлікт паміж сабой.

-- *Дарэчы, пра палітычныя сілы. Хутка паўторныя парламенцкія выбары. Пра што гавораць вашы апытанні: за каго цяпер будзе галасаваць выбаршчыкі -- за партыі ці за асобу?*

-- Мы праводзілі ўжо некалькі падобных апытанняў. Вось дадзеныя аднаго з іх. На пытанне, што найбольш важна пры выбарах кандыдата, за якога будзе галасаваць, прывабнасць перадвыбарчай праграмы адзначылі 13-14 працэнтаў апытаных; шырокую вядомасць кандыдата -- 10-11 працэнтаў; уменне абараніць інтарэсы выбаршчыкаў -- 20-30 працэнтаў. Вось асноўны матэрыял галасавання.

-- *Значыць, у першую чаргу людзі арыентаваны на асобу, а не на яе партыйную прыналежнасць?*

-- І не проста на асобу. Яшчэ на першых выбарах у бок выбаршчыкаў прагучала шмат напрокаў за тое, што яны аддалі свае галасы мясцовым кіраўнікам -- старшнякам калгасаў, райвыканкомаў. Але і гэта -- тыповыя паводзіны сучаснага заходняга выбаршчыка ў цывілізаванай сучаснай краіне. Там таксама не кінуцца хутчэй выбіраць якога-небудзь красамоўнага інтэлігента, які будзе апантана разважаць пра свабоду і дэмакратыю. Там таксама вельмі часта галасуюць за мясцовага бюрократа або ўладальніка фірмы, завода, дзе працуе амаль увесь горад, там таксама выбіраюць таго, каго ведаюць, хто правяў сябе на справе. І палітычная кар'ера на Захадзе будзеца прыкладна па такім жа панцужку, як і ў нас: напрыклад, мэр маленькага гарадка, мэр вялікага горада, срод штата, губернатар і далей. Гэта нармальныя паводзіны. Але ў нас чамусьці некаторым ўяўляецца, што дастаткова прачытаць некалькі дэмакратычнага накірунку кнігі, выпушыць з дзесятка пафасных нацыянальных лозунгаў, і ўсе пабягуць галасаваць за такога інтэлектуала. Мы ўжо галасавалі за іх, і яны шмат чаго ўжо нарабілі ў краіне. Дарэчы, у многіх людзей проста існуе недавер да ідэалагічных тэорый інтэлектуалаў. Але тым не менш, увага да прафесійнай падрыхтоўкі палітыка расце. Эканамічная або юрыдычная адукацыя кандыдата можа аказацца вельмі важным фактарам у вачах выбаршчыкаў.

Увогуле сітуацыя такая, што насельніцтва пойдзе на выбары не будучы заідэалагізаваным, у нейкай меры нават будзе дэпалітызаваным. Што зусім нядрэнна. Дрэзна іншае: перадвыбарчай кампанія, як такой, практычна няма. Улады ўсё "зацерлі". Гэта, я б сказаў, крайне памылковая пазіцыя, бо менавіта выбарчыя кампаніі фарміруюць у грамадстве шырокую палітычную культуру, узбагачаюць сацыяльны вопыт. Было б добра, каб выбары сталі нават нечым нахшталь азартнай палітычнай гульні, выклікалі дыскусіі, але не пакідалі людзей такімі абыякавымі, як у нас. Бо да той пары, пакуль не пройдзе некалькі цыклаў нармальна выбарчых кампаній, у час якіх масы будзе ангажыраваны,

захоплены, да таго часу мы не сфарміруем нармальна стэрэатыпы палітычных паводзін, і як вынік, застанеца рызыка пранікнення ў той жа парламенце выпадковых, непадрыхтаваных людзей.

-- *А рэйтынг беларускага Прэзідэнта расце ці падае? Што на гэты конт кажучы лічбы?*

-- Ну, я не ведаю такіх сацыялагаў, якія б казалі, што рэйтынг Прэзідэнта расце. Я думаю, што большасць маіх калег пагодзяцца, калі я скажу, што рэйтынг Прэзідэнта проста аб'ектыўна не можа павышацца: Лукашэнка ажыццяўляе крайне жорсткую фінансавую палітыку -- мы на сваіх зарплатах гэта адчуваем. Разам з тым ён не праводзіць эфектыўныя рэформы, і ўзровень жыцця рэзка зніжаецца. Але ёсць у Прэзідэнта пэўны запас трываласці -- 13-15 працэнтаў насельніцтва падтрымліваюць яго безагаворачна. Увогуле існуе тэрмін -- 3 гады, які праходзіць палітык ад вялікага даверу, папулярнасці да расчаравання ў ім, калі нічога не здолее зрабіць на справе. Тры гады спатрэбіліся Гарбачову, каб спазнаць і агульнае прызнанне, і поўнае раўнадушша, тое ж прыкладна адбываецца з Ельцыным. Ёсць шанс трапіць у гэты шэраг і ў Лукашэнка, нават калі ён пачне нарэшце праводзіць сапраўдныя рэформы, вынік якіх не можа быць хуткім. Але калі жыццё палепшыцца, шансы яго, безумоўна, узрасцучы, час яшчэ ёсць.

Для прыкладу, прывяду наступнае апытанне. З меркаваннем "усё не так дрэнна, і можна жыць" згодныя 7-8 працэнтаў, "жыць цяжка, але можна цягнуць" -- 34-36 працэнтаў, "так далей жыць немагчыма" -- больш за 50 працэнтаў. Ну якія тут можна чакаць адносіны да ўлады? Аднак хачу падкрэсліць, што ўладу трэба крытыкаваць -- гэта нармальна, але кідацца на яе толькі з крыкамі "аду" -- не варта. Асабліва гэта тычыцца прэсы, да якой, на жаль, наша ўлада ў сваю чаргу таксама ставіцца цалкам нецывілізавана. Паўсюль патрэбны дыялог. На пытанне "Што больш за ўсё ўскладняе жыццё сям'і?" 70 працэнтаў адзначылі нізкія даходы. "На якія выдаткі хапае вашай сям'і грошай?" Тых, каму грошай не хапае нават на самае таннае харчаванне альбо, калі і хапае, то толькі на харчаванне, у цэлым 75 працэнтаў -- дзве трэці насельніцтва.

-- *Але парадокс у тым, што нават пры такім становішчы вельмі пашырана меркаванне: "цар -- добры, баяры -- дрэнныя".*

-- Згодны, тут таксама адна з загадкаў сацыялогіі -- чаму людзі так думаюць. На гэтае пытанне шукаюць адказ і ў нас, і ў Расіі. Здавалася б, ужо павінен быць пачацца нейкі масавы бунт, здавалася б, людзі павінны ўжо выйсці на плошчы, бо падзенне ўзроўню жыцця проста трагічнае: калі гадоў праз дваццаць падлічаць цану рэформ, таго, што адбываецца ў былым Савецкім Саюзе, яна будзе парэальнай з цаной, магчыма, другой сусветнай вайны. Узровень жыцця за апошнія 2-3 гады вярнуўся на 20 гадоў назад, гэта значыць, што ў былым СССР дзесяткі мільёнаў людзей змянілі структуру харчавання, спосаб адпачынку. У выніку шмат пажылых людзей памерлі раней, чым гэта здарылася б пры ранейшым ладзе жыцця. Назіраецца адмоўная дынаміка нараджальнасці, і яна будзе мець працяг, бо чалавек, які вырас адзіным дзіцем у сям'і, звычайна таксама мае толькі адно дзіця.

-- *Урэшце, здароўе -- гэта сапраўды "хворое" месца ў нашым грамадстве.*

-- А як можа быць інакш, калі 60 працэнтаў насельніцтва не лічаць уласнае здароўе прывілежым у сістэме жыццёвых каштоўнасцей. Увогуле я ахарактарызаваў бы нашу непаўторную супольнасць так: індустрыяльнае грамадства з падкрэслена даіндустрыяльнай культурай.

-- *І ўсё ж такі, які палітычны накірунак больш папулярны ў жыхароў Беларусі?*

-- Спачатку я б адзначыў, што зараз на Беларусі назіраецца найвастрэйшы крызіс палітычнага лідэрства. Новая палітыка -- асобы вядомыя, але не з'яўляюцца высокаўтарытэтнымі ў вялікіх груп насельніцтва, і назваць іх нацыянальнымі лідэрамі немагчыма. Што тычыцца палітычных партый, то, можа і дзякуй Богу, што такой вялікай партыйнай заангажыраванасці насельніцтва няма. Ёсць схільнасць да пэўных палітычных арыентацый, але часцей за ўсё яны не атакваліваецца з нейкімі канкрэтнымі партыямі. Ёсць тыя, хто зарыентаваны ўлева, управа, ёсць ліберальныя вектар, асабліва сярэдняінтэлігенцыі, і сацыялістычны вектар. Карціна складаецца даволі разнастайная, але ўдзяка і канкрэтызаваць яе змогуць толькі самі выбары. Мы ж прааналізуем факты і зробім свае высновы і прагнозы. Дарэчы, тэлефон нашага цэнтра: 32-15-85.

Гутарку вяла
Галіна УЛІЦЕНАК.

Заканчэнне.
Пачатак у № 47.

“НОВЫ ЗАПАВЕТ” ДЛЯ БЕЛАРУСАЎ

ХРОНІКА
БЕЛАРУСАЗНАЎЧАГА
ЖЫЦЦЯ

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

Выхад у свет новага беларускага перакладу Святога Пісьма прызнаны аўтарытэты ўважаюць выдатнаю падзеяю нашага духоўнага і культурнага жыцця, а дасягненне перакладчыка Васіля Сёмухі — падзвігам беларускага адраджэння. Падзея гэтая сапраўды выдатная, у нашым краі не адзначалася як усенародны фест з феерверкамі ды банкетамі. Наша грамадства абмежавалася сціплай прэзентацыяй, якая прайшла прыгожа і годна.

Спадарыня Рошчына, загадчыца аддзела рэдкай кнігі, запрасіла да ўдзелу ў імпрэзе знаных дзеячаў навукі і культуры: доктара У. Конона, выдаўца і пісьменніка Я. Леўку, кандыдата гістарычных навук, віцэ-прэзідэнта згуртавання татараў Беларусі спадара Канапацкага. Быў запрошаны шанюны Ніл Гілевіч. Кожны з удзельнікаў выказаў праўдзівыя і небанальныя думкі. Мастак Мікола Цудзік адмыслова для імпрэзы прымеркаваў выставу сваіх твораў, якія сталіся аздобаю залы і надалі настрой, сцішаны і малітоўны.

Каб найлепш усвядоміць, што значыць сёння для нас з’яўленне такога выдання, варта ўспомніць гісторыю Бібліі на Беларусі. Змястоўную інфармацыю па гэтым пытанні дае ў артыкуле “З гісторыі новабеларускіх перакладаў Бібліі” спадар С. Шупа. Аўтар слушна заўважае: “Адным з паказчыкаў культурна-гістарычнага і духоўнага паўнацэннасці нацыі бясспрэчна можна лічыць наяўнасць перакладу на нацыянальную мову Святога Пісання. І мы, беларусы, у той меры можам лічыць сябе паўнацэнным хрысціянскім народам, у якой выкананая ў нас гэтая высокая задача”. І далей у артыкуле наступныя звесткі: нам сёння ведамы дзесяткі рукапісаў Евангелля і Псалтыра, створаных на нашай зямлі ў XI—XV стагоддзях. З друкаваных перакладаў найбольш даследаваны выданні Францішка Скарыны і Васіля Цяпінскага. Аднаўляючы перарваную на некалькі стагоддзяў традыцыю перакладаў, у гэтай справе найбольш актыўна выявілі сябе беларусы-католікі. Першыя заклікі да перакладу і выдання Святога Пісання на беларуску з’явіліся ў перыяды ў 1913 годзе. Пратэстанцкі пастар Лукаш Дзекуць-Малей на пачатку 20-х гадоў перакладае Евангеллі, якія ў 1926—1930 гадах выходзяць асобнымі брашурамі ў баптысцкім выдавецтве “Компас” (Лодзь). Успамінаюцца ў артыкуле імёны славытых нашых дзеячаў — Антона Луцкевіча, кс. Вінцэнта Гадлеўскага, кс. Пётры Татрыновіча, Янкі Станкевіча, Янкі Пятроўскага. Важным укладам у справу біблейскіх перакладаў стала выданае архіепіскапам Мікалаем, Першаіерархам Беларускае аўтакефальнае праваслаўнае царквы “Напрастоўнае Святое Евангелле” (Таронта, 1988). Пераклады, што выходзілі выключна за межамі Бацькаўшчыны ў 1930—1980-я гады, друкаваліся і беларускай лацінкаю, і кірыліцай. Праца перакладчыкаў найчасцей была ахвярнаю справай асобных людзей, у якіх не было магчымасці абперціся на грунтоўную навукова-багаслоўскую базу. Цяпер жа, заканчвае свой артыкул спадар Шупа, разам з сазыяльнымі і палітычнымі зменамі, з крызісам атэістычнай прапаганды і з ростам увагі Царквы і Касцёла да “беларускага пытання” адкрываюцца новыя перспектывы для далейшых даследаванняў Святога Пісання на Беларусі і пашырэння Божае праўды на нашай роднай мове. Артыкул гэты змешчаны ў чацвёртым нумары часопіса “Веснік Беларускага Экзархата” за 1990 год.

І вось прайшло пяць гадоў, і мы маем тры адметныя аічынныя выданні біблейскіх кніг, перакладзеных на мову беларусаў — “Евангелле ад Мацея”, “Найвышэйшая песня Саламонава” і “Новы Запавет. Псалтыр”. Да ўсіх гэтых перакладаў спрычыніўся знаны майстра, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Васіль Сёмуха. У тым жа часопісе надрукаваны крэда і некаторыя меркаванні перакладчыка адносна сваёй працы. Мушу шырока скарыстаць цытаты з тае прычыны, што прэзентацыя кнігі прайшла без удзелу аўтара перакладу. Дык вось, аўтар адзначае: “Практычна ўсё, што мае дачыненне да духоўных тэкстаў, уся тэрміналогія існуючы ў двух варыянтах — праваслаўным і каталіцкім. Царквы робяць у гэтым вельмі выразнае размежаванне, а ў жывой народнай мове ўсё перамешана, падпарадкавана не

духоўнаму, а душэўнаму ўпадабанню: вернікі беларусы, калі і належаць да розных хрысціянскіх канфесій, карыстаюцца арсеналам абедзвюх тэрміналогій. Але сёння мы працуем над перакладам для карыстання беларускамоўнага тэксту Новага Запавета ў Беларускай праваслаўнай царкве, і гэта патрабуе ад нас выразнага правядзення лініі праваслаўя ў мове беларускага перакладу...”

Васіль Сёмуха заахвочвае ўвагу і на творчыя праблемы: “...Царкоўны пераклад — поўная процілегласць свецкаму. У ім самае галоўнае — СЭНС. Таму пасля першай крыткі Камісіі, зычлівай і зацікаўленай, я пэўны час быў у стане глыбокай расчараванасці і дэпрэсіўнай

Падчас прэзентацыі з сумам заўважаў у захоўванні значнай часткі прысутных ветлівую абыхавасць. Мае суседкі ажывіліся толькі тады, калі мастак паводамі, каменціруючы партрэт жонкі і ўнучка, што дзядулем ён стаў у 33 гады... Гэта некаторыя з падобнага кшталту ўражанняў апошніх двух тыдняў.

Але кніга на роднай мове, перакаваўшы доўгія стагоддзі, усё ж такі выйшла на Беларусь. Клопат Богдана Онкова і Якуба Бабіча (фундатараў Скарыны) у нашым выпадку ўзялі на сябе Знешэканомбанк, Белпрамбудбанк, іншыя ўстановы і асобы. Значна паспрыяў выданню спадар Янка Запруднік, вядомы дзеяч беларушчыны на эміграцыі.

У ПАРЫЖСКОЙ “КУЛЬТУРЫ”

У дзевятым нумары польскага штомесячніка “Культура”, які выдаецца ў Парыжы ўраджэнцам Мінска Ежы Гедройцем, змешчана вялікае інтэрв’ю беларускага пісьменніка Сяргея Дубаўца з загадчыкам кафедры славянскай філалогіі Вільнюскага ўніверсітэта вядомым беларусістам (у 1988 годзе разам з прафесарам Э. Смулкавай ён выдаў у Варшаве кніжку “Фанетыка і фаналогія беларускай мовы з элементамі агульнай фанетыкі і фаналогіі”) Валерыем Чакманасам (Чакманам) пад назвай “Беларусы хочуць, каб было як раней”. Па прапанове інстытута паліталогіі Жэнеўскага ўніверсітэта літоўскі мовазнавец (раней ён нейкі час працаваў у Мінску) цяпер займаецца праектам “Фармаванне новага геапалітычнага арэала ў цэнтральнай Еўропе”. Збіраючы анкетныя звесткі, ён аб’ездзіў амаль усю Літву і Беларусь, апытаў звыш 350 чалавек.

Вывады, да якіх прыйшоў прафесар Чакман у час апытання, не на карысць беларусаў. Расчараваны і знявераны ў жыццё, яны менш ахвотна і шчыра адказвалі на пытанні (“мае думкі нікому непатрэбны”), чым літоўцы. Вучоны гэта тлумачыць “пралетарызацыяй свядомасці, культуры”, люмпенпралетарыяцкай псіхалогіяй людзей, а таксама тым, што ў Беларусі “засталася некранутай старая наменклатура” (выключэнне часткова складае Гродна) — яе прадстаўнікі памыялі толькі становішча, але ментальнасць іх засталася ранейшай, савецкай. Адсюль — імкненне да рэстаўрацыі ўсяго, што было. Яно асабліва праяўляецца ў ветэранаў і значна менш — у людзей ад 20 да 30 гадоў.

Цікавыя разважанні вучонага наконт рэлігійных і нацыянальных пачуццяў. На яго думку, “ні праваслаўе, ні тым больш каталіцызм не могуць прэтэндаваць, каб стаць агульнанацыянальнай рэлігіяй”. 80 працэнтаў апытаных адказалі, што веравызнанне не мае для іх асаблівага значэння. Што ж датычыцца нацыянальнай свядомасці, дык вучоны не сустраў сем’яў, дзе “беларуская мова была б хатняй мовай”. Людзі ўсё больш гавораць на “трасянец”, жахлівай у фанетычных і лексічных адносінах. Большасць жыхароў Беларусі абапіраецца не на сваю, а на іншую культуру і гісторыю. Таму беларускае адраджэнне не набыло агульнага характару — “яно засталася незразумелым, не выклікала рэакцыі”. Прафесар Чакман вінаваціць у гэтым і друк: адраджэнскія выданні выходзяць толькі па-беларуску, а тэрба было б, каб былі і рускія аналагі.

У інтэрв’ю закранаюцца таксама адносіны беларусаў да іншых народаў (з блізкага замежжа найбольш станюцца аднёваюцца рускія, з далёкага — немцы), нацыянальная “самахарактарыстыка” (“працавітыя, сціплыя, гасцінныя”).

На падставе беларускага і літоўскага матэрыялу В. Чакман рытуе манаграфію.

ПЕРАДАДЗЕНЫ ТВОРЫ ГАЛІНЫ РУСАК

Паводле дамоўленасці паміж Мастацкім музеем Беларусі і Нацыянальным навукова-асветным цэнтрам імя Ф. Скарыны ў музейную экспазіцыю “Беларусы ў свеце”, якая дзейнічае ў цэнтры, перададзены два палотны Галіны Русак — беларускай мастачкі, якая жыве і працуе ў штаце Нью-Джэрсі (ЗША). Гэта вядомыя “Васілёк. Случкі пояса” і “Ой ты, Нёман-рака”.

У адказ у Мастацкі музей Беларусі быў перададзены алейны труменны партрэт невядомага вяльможы XVIII стагоддзя работы невядомага мастака. Гэтую мініяцюру на меднай блясе вазіў з сабой беларускі пісьменнік-эмігрант Юрка Віцьбіч (магчыма, на партрэце — яго продка). Пасля смерці пісьменніка гэтую рэдкасць выратаваў ад знішчэння дырэктар Беларускага інстытута навукі і мастацтва (ЗША) Вітаўт Кіпель, які перадаў сваю знаходку ў экспазіцыю “Беларусы ў свеце”. Цяпер твор экспануецца ў Мастацкім музеі як адзіны там труменны партрэт.

Лена КАЗЛОВА,
рэферэнт МАБ.

паняверкі. Але пасля, абдумаўшы ўсё тое, што было выказана на пасяджэннях, нешта прыняўшы, нешта не прыняўшы, але ўсё грунтоўна аданіўшы, я цалкам перагледзеў ранейшую сістэму, на якой быў выкаваны як перакладчык свецкай літаратуры. Часовы крызіс быў пераадолены, і адкрыліся новыя для мяня прычпы перакладу і падыходы да яго, раней вядомыя толькі чыста тэарэтычна. Далей аўтар канстатуе: “Наша перакладу нецярпліва чакаюць пратэстанцкая і каталіцкая царквы Беларусі. Я магу толькі марыць і жадаць усёй душой, каб саборны пераклад Свяшчэннага Пісання на беларускую мову паспрыяў умацаванню адзінства і ўзаемаразумення хрысціянскіх Царкваў Беларусі, аднаўленню ўсіх вернікаў нашай зямлі, добрага славе нашай роднай богаспадобнай мовы і росквіту духоўнай сілы нашага народу”. Такімі марамі і спадзяваннямі быў прыжынуты аўтар перакладу пяць гадоў таму. І вось кніга выйшла ў свет. І гэта, бясспрэчна, падзея.

Але тут паўстаюць пытанні. Ці будзе яна запатрабаванай нашымі суайчынікамі? Ці знойдзецца ёй месца ў палітай хаце, у школе, ва ўстанове? Хто яе будзе чытаць? Днямі, шукаючы бібліятэку ў Епархіі, запытаўся, дзе яна месціцца, у дзяжурнага, маладога, жвавага хлопца. Ён не зразумеў: “Что, что? Ах, вам бібліятэку... Здарэў скоро нужно будет посадить переводчика... Не называйте меня “спадар”... Пан, товарищ! Нет, лучше — господин...” Знаёмая кабета распачна скардзілася, што ў касцёле ў большыні выпадкаў пропаведзь гаворыцца па-польску. Спадарыня наўмысна час ад часу запытвае парафіянаў, пра што казаў ксёндз. І практычна ніхто не можа даць уцямнага адказу. “Але ж праз тое губляем вернікаў”, — скурушліва вохкала яна...

Арыгінал-макет выкананы на настольна-выдавечкай сістэме спадара Юркі Рапэцкага з Канады. Аформіла кнігу мастачка Таццяна Лагіцкая. Выданне здзейснена з благаславення Найпачэснейшага Мікалая, архіепіскапа Беларускай аўтакефальнай праваслаўнай царквы.

Стрыманы аптымізм і надзею на тое, што Слова Божае ў роднай мове спатрэбіцца маім суайчынікам, надае той факт, што першымі, хто адгукнуўся дапамогаю выдаўцам, былі простыя жанчыны са Свіслачы, сёстры Анісімавы, якія даслалі па дзесьці тысячай рублёў. Спадзяюся, што тых, хто чакае беларускую Біблію, больш за лічбу 5 700, колькасць экзэмпляраў тыражу.

А цяпер вернемся да фрагмента з Новага Запавета, якім пачаўся артыкул. Усемагутны Творца адкрыў дар апосталам размаўляць іншымі мовамі, каб несі па свеце Добрую Вестку. Усемагутны Творца захаваў людзям розныя мовы, але ж не прывёў усіх да адзінай. Клопат людзей захаваць дадзены Богам адметны “сродак камунікацыі”. Абыжавасць і пагарда большыні грамадзян Беларусі, беларусаў і небеларусаў да Божага дару, нашага слова, відавочныя.

Галоўная кніга хрысціянаў, якая выйшла цяпер і ў нас, не згубіцца ў моры падобных выданняў. На яе вокладцы — выява адзінага ў свеце крыва святой Ефрасіні Полацкай, нябёснай аякункі нашай Айчыны. Хацеў бы толькі, каб у наступных выпусках выдаўцы прадугледзелі ляс — стужачку для закладкі памятных старонак. Так зручней чыпаць.

Зьміцер КАЛІСТРА.

НА ЗДЫМКАХ: прэзентацыя “Новага запавету” ў Нацыянальнай бібліятэцы.

Фота Віктара СТАВЕРА.

Тады пагранічную ахову з самой мяккай пасунулі на некалькі дзесяткаў метраў назад і там парабілі сьцежкі для варты. Гэта адначасова зрабілі палкі і бальшавікі. Умацоўвалася граніца і засекамі з калючага дроту, які ня раз цягнуўся на дзюць значнай прасторы.

Хадзіць за граніцу было што-раз цяжэй. Пагранічная ахова працавала нервова, інтэнсіўна. Скрозь былі засекамі. У прыдатных для пераходу месцах нам перашкаджалі калючыя дроты, і, каб праз іх перабрацца, мы вымушаны былі хадзіць з матамі ці жэрджамі. Здаралася куцаць дрот нажніцамі, аднак рабілі гэта ў выключных выпадках, не жадаючы беспладна злаваць зялёнак і паказваць нашы любімыя месцы перапраў праз граніцу.

Пад канец жніўня я сёмы раз пайшоў з групай Юрліна. Вырушылі ў дарогу рана. Ночы падаўжэлі, таму хацелі да раніцы дабрацца да мяліны. Група была ў камплекце: Юрлін, Лорд, Камета, Шчур, Соня, Ванька Бальшавік, Алігант, Смактун, Юбіна і Гірш Кнот. Ношкі мелі па 40 фунтаў.

Непадалёку ад граніцы Лорд і Камета выцягнулі з густога хмызняку доўгі — некалькі метраў — мат. Быў ён сплечены з саломы і лэзы, моцна зашыты па берагах аборкамі. Лорд нес дзве доўгія жэрджы, а Камета вальок скручаны, нібы ходнік, мат.

Вельмі цяжка ідуць лесам, дабраліся да граніцы. Ноч была цёмная. Неба замгленае. Прыслухоўваючыся, доўга стаялі на ўскрайку лесу і затым выйшлі на пагранічную паласу, наблізіліся да засекамі. Прывязаўшы да аднаго канца мата жэрджы, паднялі іх угару і разам з матам паклілі гэты “памост” на дроты. З нашага боку таксама прывязалі да жэрджы канцы мата.

Тады пачалася пераправа. Перамытнікі па чарзе залазілі наверх і, трымаючыся рукамі за жэрджы, на каленях перапаўзалі на другі бок засекамі. Гэта адбывалася хутка, бязгучна. Калі ж усе апынуліся на тым баку, пачалі паддымаць мат угару. Потым паадвезалі жэрджы. Мат скруцілі і падалі ў лясны гушчар. Жэрджы і мат прыхавалі ў густым маліньніку, на значнай адлегласці ад мяжы. На зваротным шляху меркавалі забраць іх з сабой.

Шчасьліва перайшлі лес паблізу ад граніцы і рэчку на другой лініі. У нейкім месцы Юрлін, каб скараціць шлях, пакрочыў вузкай сьцежкай праз лес. Ноч была цёпла і ціхая. Прасоўваліся дзюць хутка, а паколькі ў лесе было зусім цёмна, часта натэкаліся на плечы прыздных сябраў.

Лес рабіўся ўсё радзейшым. Хутка выбраліся на вузкі лужок, што клінам урэзваўся паміж двума крыпамі лесу. Пасярэдзіне лужка бег ручай. Далей Юрлін павёў нас уздоўж яго берага. Лес застаўся ў цемры. Зараз было відней, і я мог адрозніваць мясцовасць на некалькі крокаў ад сябе. Лужок шыроў ўсё больш.

У нейкім месцы пачулі на дарозе звон жалеза. Юрлін спыніўся. Уся група замерла. Звон паўтарыўся некалькі разоў. Зразумеў, што гэта звянец жалезных пугы на нагах коней, якія пасьвіліся ўначым.

У вузейшым месцы Юрлін пераскочыў на другі бок ручая і, адыходзячы ад яго, трапіў на дрыгву. Але хутка зямля пачала правальвацца пад нагамі, і мы вымушаны былі вяртацца на ранейшае месца.

Калі зноў спыніліся, прыслухоўваючыся, на беразе ручая, я выразна пачуў крокі людзей, якія сьпяшаліся да нас. Юрлін амаль бягом кінуўся ўправа. Тады сьпераду бліснуў ліхтарык. У яго святле ўбачыў абрысы прыздных сябраў. Юрлін павярнуў на дрыгву. У той жа момант з боку прагучаў вокліч:

— Стой! Стой! Стой!... “Ребята”, заходзьце ад лесу! Жыва! Бліснула яшчэ некалькі ліхтарыкаў. Разнёсься тупат ног, крыкі, кленічы.

— Стой! Стой!... Працяг. Пачатак у №№ 29—47.

— Кажу, стаць, халера, бо страляем!
“Напэўна, не маюць карабінаў пры сабе, — пачуў я, — даўно б стралялі!”
Адступаем усё далей у дрыгву. Ногі глыбока правальваліся ў балота, а ззаду пагоня ўсё набліжалася да нас.
Шчур бег каля мяне і праклінаў:
— Гэта жлабы! Гэта хамы! Гэта драць!
Я ведаў, што не пасьпею

шыністы ў іх мяняліся праз некалькі месяцаў. Аднак дзіўна рэч — гэтая вар’яцкая група працавала трэці год. Сто разоў разбітая, сто разоў зьбіралася і далей трэсла па начках граніцай і паграніччам... Ствараліся і зьнікалі шматлікія групы, “кваліфікацыя” найлепшыя, рафінаваныя машыністы, а гэтыя д’яблы працавалі без перапынку. Наладжвалі гранды і праіснавалі гады, праўда, заўсёды ў іншым складзе.

— Дык дзе мы сустракаемся?
— Пад вечар... Каля Кентаўра... як аніёлкі.
— Клёва! Заставайся з Богам!
— Ідзіце зь д’яблам.
Калі выйшлі ад Анёла, я сказаў Шчуру:
— Гэта ж вар’ят!
— Мудры вар’ят! — адказаў сябра.
Увечары падаліся ў напрамку хаты купца Кентаўра, якога ў мястэчку таксама лічылі вар’ятам. Пра гэта сьведчыла

Выходзіць у дарогу было занадта рана. Хлопцы расьсыпаліся па лесе і выразалі сабе тоўстыя кіі. “Дзікія” рабілі так заўжды — у дарогу ішлі з каламі, якімі неадночы гналі і білі “падкіх” на лёгкую здабычу сялян, што заступалі ім шлях. Я са Шчурам таксама выразаў дзве ёмікі палкі. Пасья хлопцы сабраліся каля ламача і, лежачы на імху, курьлі папярось.

Нас было дзевятнаццаць. Набліжаўся вечар. У лесе ўсё больш цямнела. Анёл, падшоўшы да галья, асыярожна выцягнуў адтуль мяшок. Пачаў вымаць і адкідаць у розныя бакі на мох пляшкі сьпіртусу. Адлічыў дзевяць, прамовіў:
— Па адной на двух! Як аніёлкі!

Хлопцы адразу пачалі піць, Анёл жа рупліва завязаў мяшок і аздаў яго, як дадатковую ношчу, Суму.
— Панясеш ты!.. Толькі не пабі і не набярыся!
Штосьці мармычучы, Сум узьняў мяшок.

Хлопцы пілі. Некаторыя захлапылі сьпірт і адкашліваліся. Разьляцеліся вяселья галасы, і выбухнуў сьмех. Зьмяркалася.
— Ну, вар’яты, бярыце ношкі!
— загадаў Анёл.

Усе падняліся зь месцаў, пачалі закідаць рамяні ношак. Ношкі былі цяжкія. Мы несці скуры на падэшвы. Тавар быў танны, аднак даваў ад 150 да 300 працэнтаў прыбытку.

— Ну, шах!.. І ані мур-мур!.. — прамовіў да хлопцаў анёл, рухаючыся ў дарогу.

Нехта ў адказ заліўся вясельным сьмехам, іншыя засьвісьцелі. Група пакрочыла наперад. Хлопцы не захоўвалі ні цішыні, ні дыстанцыі. Ламалі кусты, трашчалі гальлём, кашлялі, клыпалі, сьмяяліся і расьцягнуліся на чвэрць кіламетра. Анёл некалькі разоў прыпыняўся, трос кулаком, але безвынікова і толькі выклікаў сьмех. Тады Анёл так хутка рвануў наперад, як быццам хацеў уцячы ад нас. Мы вымушаны былі падбегам даганяць яго.

Я са Шчурам ішоў пасярэдзіне групы. Напачатку нас здзіўлялі такія паводзіны перамытнікаў непадалёку ад граніцы, а потым мне таксама зрабілася весела. Сьпірт разгарэў, а недзьвіглінаваны марш хлопцаў пазбаўляў ад думак пра небяспеку.

За крокаў дзевяць перада мною хтосьці зацягнуў на маты “Яблычка”:

— Што я бачу, што я чую? Трошкі лезе на страху. І так крычыць ён народу: “Фігу вам — а не свабоду!”
— Здрава.

— Рубай далей!
Разьнесьліся галасы перамытнікаў, і Валюсь Шумпанс (гэта ён сьпяваў) пранітым голасам выводзіў далей строфы “Яблычка”.

Раптоўна група затрымалася. Да Шумпанса падбег Анёл.
— Замкні морду, жлобі!
— Ну, бо што!
— Бо тое!.. Бо бальшавікам у лапы нас завьдзеш!.. Як аніёлка!.. З понтан рыкаеш, халера! Зарэз граніца!.. Масалкі дарогу заступаць!..

Анёл вирушыў наперад. Ідзем хутка. Ужо ніхто не сьпявае, але без таго робім шмат галасу!
Праз нейкі час трапляем пагранічную паласу. Таксама шпарка, зусім не прыслухоўваючыся, крочым далей. Яшчэ дзюць відна. Можна адрозніваць мясцовасць на адлегласці ў некалькі дзесяткаў крокаў. Перад намі бачу высокую і шырокую засеку калючага дроту. Анёл зварочвае ўлева і крочыць па паласе. Мінаем пагранічныя слупы. Хлопцы па ходу ляпаюць у іх даланямі альбо канцамі палак па насыхах.

Анёл падаецца ўправа і прыпыняецца каля засекамі. Падыходзім да яго.

— Мігдаль, нажніцы! — кажа Анёл.
Кастусь Мігдаль вымае з-за паса нажніцы, і Анёл пачынае хутка перакусваць дрот, які звянец пад вострымі нажніцамі і абвальваецца па баках. Работа спорыцца. Хлопцы адгортваюць абвісьля дроты.

“КАХАНАК ВЯЛІКАЙ МЯДЗВЕДЗІЦЫ”

Сяргей ПЯСЕЦКІ

уцячы. У нейкі момант адскочыў убок з дарогі. Шчур крыкнуў:

— Ты дзе?

Не адказаў яму. Хвіліну стаяў адзін, пасья прыкмеціў нейкія цьмяныя сіпугы, што набліжаліся да мяне. Асыяўшы іх ліхтарыкам і адначасова — стрэл за стрэлам пачаў паліць у іх з нагана. Убачыў, што людзі, якія гналіся за намі, пачалі ўцякаць. Хутка выкінуў гільзы з барабана і зноў зарадзіў рэвальвер. Збоку пачуў лёгкія крокі. Ледзь не стрэліў туды, аднак кароткі бліск майго ліхтарыка вырваў з цемры постаць Шчура.

— Гэта муроў! — вымавіў перамытнік.
— Хто гэта быў? — запытаўся яго.

— Альбо масалкі пасьвілі коней і ня мелі карабінаў, альбо гады на начлезе... Гэта найхутчэй! — дадаў за хвіліну. — Але ты клёва іх пачаставаў. Яны нас дагналі б! Ведаюць тут кожны куст і ня маюць ношак... Але добра ім!.. Добра!

— Пойдзем за нашымі? — запытаўся я сябра.

Шчур злёгка сьвіснуў.
— За нашымі?.. Дзе ты іх зараз знойдзеш?.. Вяртаемся да мястэчка!.. А тавар ужо наш і без агранды! — дадаў праз хвіліну і цяжасьмяўся.

Павольна пакрочыў па дрыгве ў бок ручая, а потым яго берагам дабраліся да лесу.

Яшчэ перад апоўначчу прыйшлі ў мястэчка.

— Дзе ты прадасі тавар? — запытаўся ў Шчура.

— Перамытнік чмыкнуў носам.

— Я табе 100 фураў тавару прадам. Толькі давай!

— Можна, і мой прадасі?

— Добра. Толькі памажы паднесьці дахаты, на раніцу будзем мець грошы.

Непадалёку ад кватэры Шчура разьвіталіся. Сябра на хвіліну затрымаў маю длапаню.

— Ты гэта... не кажы хлопцам, што крапіў з капця тых гадаў... Будучь баяцца з табой хадзіць!

— Добра.

— А пра тавар кажы, што кінуў на балоце, бо сам ледзь выпез. Разумееш?.. Каб не падумалі, што гэта агранда!

— Добра.

— Увечары прыйду да цябе, — прамовіў Шчур і зь дзьвюма ношакі за плячыма зьнік у глыбіні падворка, а я падаўся дахаты.

У такі спосаб упершыню выправаў свой рэвальвер.

9

На паграніччы была адна незвычайная група. Яе называлі “дзікай”, хлопцаў, што да яе належалі — “дзікімі”, ці таксама вар’ятамі. “Дзікія” амаль не захоўвалі жадных сродкаў бяспекі і праз граніцу хадзілі “ўра”! Часта пападаліся.

У “дзікіх” знаходзілі сабе месца тыя, каго не прымусяш хадзіць з рэгулярнай групай, і тыя, хто з перакананьнем у вацеў падпарадкоўвацца абавязковым для ўсёй групы ўмовам, правілам дысцыпліны, і тыя, хто хацеў час ад часу зарабіць крыху грошай, а таксама і тыя, хто любіў авантуры, хто не турбаваўся пра асабістую бяспеку і сталья заробкі.

Назаўтра, пасья нашай спрэчкі зь Юрліным, Шчур пазнаёміў мяне з машыністам “дзікіх” — Войцехам Анёлам. Мы не жадалі губляць ні аднаго тыдня залатога сезона і ведалі, што “дзікія” ня будуць нас распываць, ці ходзім са зброяй, ці безь яе. Анёла засталі ў хаце. Ён сядзеў у велікаватай дзіцячай кальцы на драўляных паказах, што стаяла пасярод пакоя, і заўзята гушкаўся, выкідаючы ўзад і ўперад ногі. Да ніжняй вусны прыляпілася самакрутка, скручаная з календарнага лістка. На стале ў коўдрачы ляжаў вынуты з калькі зусім голы хлопчык. Дзіўная справа, але ён ня плакаў: магчыма, што быў заняты засоўваннем пальцаў левай нагі ў рот.

— Здраоў, Анёл! — крыкнуў Шчур, заходзячы са мной у хату.

Анёл, прыплюшчыўшы левая вока, сплюнуў у кут.

— Ну і што з таго? — сказаў.

— Што ў цябе чуваць? — працягваў далей Шчур.

— Інтэрэс у руху, а рух у інтарэсах — адказаў, не перастаючы гушкацца, Анёл і, напэўна, гэта маючы на ўвазе.

— Хочам хадзіць з вамі за граніцу, — прамовіў Шчур.

— Можна... Не даю вам, ці што?.. Анёльскі інтарэс.

— То калі ідзіце?

— Сеньня.

— Адкуль?

— Халера яго ведае, адкуль!

— Дык як жа вас знайсць?

— Халера яго ведае як!

Шчур выцягнуў з кішэні пляшчу гарэлкі.

— То замочым інтарэс.

Анёл згодна кашлянуў і выпусьціў пад столь густы клубок дыму. Шчур падаў яму пляшчу. Анёл лёгкім рухам далані выбіў з бутэлькі корак і, гушкаючыся, зірнуў на мяне.

— Гэты таксама да моці?

— Так... з храпай...

— Не, я не хачу, — адказаў.

— Дык і добра, — выгукнуў Анёл.

Потым пазначыў пазногцем на пляшчы палавіну яе ёмкасы, закінуў назад галаву і, працягваючы гушкацца, пачаў піць. Гарэлка булькала ў яго горле: кадкы скакаў угару. Анёл, не зірнуўшы на пляшчу, перастаў піць. Зноў паглядзеў на шкло бутэлькі: выпіў як адмераў — па край пазногца. Пасья перадаў пляшчу Шчуру, і ён выхлебтаў сваю долю, а потым запытаў Анёла:

шмат акалічнасьцяў, і найперш тое, што даваў тавар “дзікім”. Надараліся яму лепшыя “салідныя” групы, аднак ён меў да “дзікіх” нейкі сантымент і даваў ім тавар ужо трэці год... “Дзікія” рабілі яму агранду, ён міргаў вокам — “ведаю пра гэта!..” Зноў агранда. Ён зноў міргаў вокам і запрашаў некалькі вар’ятаў да сябе на пэйсахоўку. Пасья казаў ім:

— Ну, хлопцы, калі цяпер здарыцца правал, дык наступным разам за граніцу панясеце салому... І я з вамі!

Гэтым браў “дзікіх” за сэрца, і тыя чыста перакідавалі праз граніцу 5–8 груп. Кентаўр падкоўваўся. Закладаў фабрыку мыла ў Вільні, фабрыку атраманту ў Лідзе, фабрыку шакаладу ў Гародні. Фабрыкі былі ягонай маніяй. Акрамя мянушкі — Кентаўр (фірмовы знак яго шматлікіх фабрык), была яшчэ адна — Фабрыкант... Звычайна фабрыкі атрымлівалі па лбе, “дзікія”, прыкмеціўшы, што купец падкуўся, бо закладае новыя фабрыкі, пачыналі рабіць яму агранды, і Кентаўр занепадаў. Ён зноў запрашаў да сябе сваіх вар’ятаў на пэйсахоўку, зноў прапаноўваў ім насіць за граніцу салому і зноў адкуваўся. І так па кругу — трэці год.

Непадалёку ад хаты Кентаўра сноўдаліся групы хлопцаў. Праходзілі ўдзух, утрох, па некалькі адразу. Зь некаторымі перамытнікамі Шчур вітаўся.

— Дзе Анёл? — запытаўся ў аднаго зь іх.

— Ён разам з Сумам у Кентаўра сядзіць.

— Пэйсахоўку п’юць, — дадаў нехта збоку.

Мы шпацыравалі далей уздоўж шрагу крамак і жыльёвых будынкаў. Неўзабаве з брамы гандляра выехаў вялізны воз. На ім сядзелі — Анёл, Сум і жыд-суправаджаты — Бэрка Ступа. За фурмана — Кентаўраў парабак — Кастусь Кульгавы. Анёл, паклікаўшы да сябе аднаго з хлопцаў, прамовіў некалькі слоў. Той кінуў галавой. Воз паехаў наперад і хутка зьнік за павароткай.

Хлопцы купкамі, па некалькі чалавек, накіраваліся на Слабоду, а адтуль пакрочылі ў напрамку Душкава.

Недалёка за Выганічамі, зь лесу, насупраць першай групы перамытнікаў, выйшаў Анёл. Разам пачкалі астатніх хлопцаў, а потым падаліся ў глыб лесу.

У адным месцы, каля вялікай кучы ламача, дзе стаялі Сум і Бэрка Ступа, усе затрымаліся. Анёл пачаў выцягваць з-пад галья ношкі. Надбала кідаў на зямлю, лічачы ўголас: раз, два, тры... Адлічыў васьмнадцать і спыніўся. Прамовіў да нас:

— Бярыце ношкі! Па-анёльску...

Шмат негатыўнага матэрыялу было выяўлена ў 1928 годзе, калі інспекцыя наркамата асветы правярала на месцах ход стварэння беларускіх школ.

З мэтай дасягнення хутэйшага эфекту НКА РСФСР практыкаваў арганізацыю канфэрэнцыйна-нарадаў па пытаннях беларусізацыі. І трэба прызнаць, што пэўныя зрухі, хаця і з вялікімі цяжкасцямі, усё ж праявіліся тут. У 1930 годзе праэнт беларусізацыі школ першай ступені Заходняй вобласці склаў 36. У наступным годзе ў школах сялянскай моладзі працавала 29 беларускіх груп з ахопам 1 205 навучэнцаў, мелася 147 беларускіх камплектаў у пачатковых школах, у якіх вучылася 1 058 чалавек. З агульнай колькасці створаных для беларускіх дзяцей школ больш чым у 67 працэнтаў навучанне вялося на беларускай мове. Апошнім часам тут значна вырас лік беларускіх школ павышанага тыпу. З 1930 года распачалі працу Руднянскі беларускі педагогічны тэхнікум з кантынгентам навучэнцаў 177 чалавек і беларускі рабфак у Смаленску, з восені 1932 года планавалася адкрыць беларускае аддзяленне пры Смаленскім педагогічным тэхнікуме. У гэтых адносінах Заходнюю вобласць называлі "перадавым участкам на фронце асветы беларусаў у РСФСР". З мэтай паляпшэння культурнага абслугоўвання беларусаў на іх нацыянальнай мове было створана 20 хатаў-чытальняў і 7 бібліятэк. Такага роду ўстановы асветы і культуры закладваліся пры актыўнай падтрымцы мясцовага беларускага насельніцтва. Так, "Беларуская Любавіцкая школа сабрала сярод сялян 360 подпісаў за перадачу царквы пад школу і дамаглася адпаведнай рэзалюцыі ад двух калгасаў".

На беларускіх землях Заходняй вобласці РСФСР найбольш цяжкасцяў з пераходам культурна-асветных устаноў на ўласны нацыянальны грунт зведвалася з-за адсутнасці добра падрыхтаваных для гэтага кадраў, патрэбнай літаратуры, асабліва падручнікаў. Але былі і перашкоды іншага плана. Маюцца факты, што культурна-асветніцкую работу сярод беларусаў наўмысна зрываў мясцовыя органы ўлады вобласці. Яны адкрылі ў 1930 годзе ў Руднянскім раёне беларускі педтэхнікум толькі пасля таго, як "газета "За коммунистическое просвещение" ўскрыла шавіністычны характар усёй валакіты" з яго арганізацыяй.

Вялікія надзеі на ажыццеленне беларускіх ўскладанняў на створаны ў другой палове 20-х гадоў Цэнтральны беларускі клуб у Маскве. У некаторыя гады ў яго ўваходзіла да 600 чалавек, сярод якіх пераважалі рабочыя. Значная колькасць сяброў клуба — гэта палітэмігранты з Заходняй Беларусі.

Рэха беларусізацыі паўраўнальна хутка дакацілася да шырокіх прастораў Сібіры і Далёкага Усходу, дзе ўжо не першы дзесяцігоддзі жылі нашыя землякі. Паведаць апошнім, што рабілася на іх радзіме па лініі беларусізацыі, маглі і тыя выхадцы з нашай рэспублікі, якія ехалі ў той час асвойваць вольныя землі гэтых рэгіёнаў РСФСР. Такіх людзей штогод прыбывала нямала з Беларусі. У 1925 — 1926 гадах ад нас ва ўсходнія раёны СССР выехала 12,7 тысячы чалавек, у 1926 — 1927 гадах — 24,8 тысячы, з іх у Сібір і на Далёкі Усход адпаведна 76,7 і 95,4 працэнта.

Усесаюзны перапіс насельніцтва 1926 года зафіксаваў, што тады ў Сібіры пражывала 320 тысяч беларусаў. Пазней іх колькасць яшчэ больш вырасла. Да яе дадаліся і тыя, хто незаслужана панёс пакаранне за ўдзел у выдуманым ідэалагічнымі службамі КП(б)Б нацдэмаўскім руху. Сярод іх знаходзіўся і наш этнограф, мовазнавец і літаратуразнавец Мікалай Каспяровіч (1900 — 1945). Сібір ён наведаў яшчэ і да высылкі, бо цікавіўся там жыццём бела-

рускіх перасяленцаў. У апошнія гады знаходжання на Беларусі (1926—1930) М.Каспяровіч працаваў навуковым сакратаром Цэнтральнага бюро краязнаўства пры Інбелкультце, затым АН БССР. Ён аўтар прац: "Беларуская архітэктура", "Беларуска-расійскі слоўнічак" (абедзве выйшлі з друку ў 1925 годзе), "Беларуская навука да Кастрычніка і пасля яго", "Віцебскі краёвы слоўнік" (абедзве — 1927 год), "Краязнаўства" (1929).

Зразумела, М.Каспяровіч,

МІЖВАЕННАЯ БЕЛАРУСІЗАЦЫЯ: ЗНЕШНІ АСПЕКТ

апантанты нацыянальнай ідэяй, трапіўшы ў якасці ссыльнага ў далёкі Сібірскі край, не мог адзіці ад беларускай справы, тым больш, што ў гэтым у яго ўжо меўся добры зачыні. Пасля грунтоўнага даследавання культуры і быту тамтэйшых беларусаў яшчэ ў папярэднія гады ён выступіў на старонках вельмі папулярнага ў той час у СССР друкаванага органа ЦК саюза работнікаў асветы СССР "Просвещение национальностей" (1930, № 4—5) з цікавым і змястоўным артыкулам "Вопросы культурного обслуживания сибирских белорусов". Ён прыйшоў да праўдзівай высновы, што на даным шляху існуе "цэлы шэраг перашкодаў, у значнай меры абумоўленых характарам спадчыны мінулага", калі на беларусаў прынята было глядзець, як на рускіх. Наш зямляк выявіў шэраг неабвержных фактаў, што сярод некаторых работнікаў савецкіх органаў народнай адукацыі Сібіры бытуе погляд, у адпаведнасці з якім і ў нацыянальных школах трэба вучыць беларускіх дзяцей толькі на рускай мове і усяляк змагацца супраць вывучэння іх роднай мовы. М.Каспяровіч крытыкаваў загадчыка краёвага аддзела народнай адукацыі, што ён у сваіх выступленнях у друку ніколі не гаворыць пра патрэбы беларусаў. Асабліва ж гнеў у нашага ссыльнага вучонага выклікала выступленне на адной з нацыянальных нарад, што праходзіла ў чэрвені 1927 года, старажыла-татарына, які з выглядам "прыват-дэцэнта" з "Северо-Западного края" заяўляў, што "сярод беларусаў і ўкраінцаў не варта весці нацыянальную работу, таму што яны "рускія". Прадстаўнік ад ўкраінцаў выступіў супраць такога хлуслівага сцвярджэння, а ад беларусаў — прамаўчаў.

За час асабістых наведванняў у 1929 годзе сібірскіх цэнтральных і мясцовых устаноў М.Каспяровіч пераканаўся, што тут практычна не вядзецца аніякай культурна-асветніцкай работы сярод беларусаў на іх нацыянальнай мове. Ён выказаў сумненні адносна зместу атрыманай ад загадчыка мясцовага Іспарта даведкі, нібыта на беларускае аддзяленне савецка-партыйнай школы акругі не прыслалі 10 чалавек толькі таму, што ўсе беларусы размаўляюць па-руску. Зусім іншую інфармацыю ўдалося атрымаць ад Іркуцкай і Новасібірскай акругных інспектур народнай адукацыі, з якой вынікала "поўная адсутнасць практычнай увагі з боку пасобных работнікаў па народнай адукацыі да культурна-нацыянальнага абслугоўвання беларусаў". А вось які несучасны адказ на пытанне аб арганізацыі культурнага абслугоўвання беларусаў атрыманы М.Каспяровічам у Сібірскім краёвым адзеле народнай адукацыі: "Адукаваем, што дзесяці штосяці робіцца, але дзе і што, — не ведаем".

Нашага земляка заканамерна здзіўляў разнабой у статыстыцы аб сетцы беларускіх школ у Сібіры, у чым вінаватыя самі органы народнай адукацыі, вы-

водзячы даны паказчык у залежнасці ад палітычнай сітуацыі ці поглядаў той ці іншай кіруючай асобы на нацыянальнае пытанне. Сустраліліся такія даныя: у 1925/26 навучальным годзе было 6 беларускіх школ, а праз год — 65. Фактычна ж па мове навучання яны былі рускія. У 1927 годзе на 107 218 беларусаў мелася 10 пачатковых школ, у чым таксама сумняваўся М.Каспяровіч, лічачы іх рускімі.

З прычыны адсутнасці неабходнай колькасці беларускіх

школ дзеці-беларусы наведвалі самыя розныя па мове навучання ўстановы. Паводле праведзенага ў снежні 1926 года абследавання, іх у рускіх школах абучалася 2 768 чалавек, ва ўкраінскіх — 3, у беларускіх — 98, руска-ўкраінскіх — 31, руска-беларускіх — 46, руска-латышскіх — 74. У школах сямігодках з выкладаннем на рускай мове навучалася 406 беларусаў. М.Каспяровіч зусім не падзяляў пазіцыю органаў народнай асветы Сібірскага краёвага абмяжоўваліся ўвядзеннем толькі пачатковай адукацыі на беларускай мове, бо гэта, пісаў ён, "тармозіць справу падрыхтоўкі кадраў і стварае для беларускага насельніцтва тупік пачатковай школы, з якога няма куды выйсці". У школах павышанага тыпу і ў вышэйшых школах Сібірскага краёва (зразумела, рускамоўных) у 1927 годзе навучалася толькі 137 беларусаў. У наступным годзе іх прынята ў вышэйшыя школы толькі 25 чалавек, з чаго аўтар заключыў: "Такая нязначная колькасць беларусаў у вышэйшых школах сведчыць аб малой увазе да падрыхтоўкі кадраў для абслугоўвання беларускага насельніцтва краёва — кадраў, якія б будавалі сваю працу з улікам моўных і нацыянальна-бытовых варунаў, асабліва сцяў і г.д."

Вынікам такой, можна сказаць, традыцыйнай перавагі рускай мовы ў рабоце ўсіх тыпаў навучальных устаноў стала тое, што ў 1928 годзе з 328 320 беларусаў Сібірскага краёва пісьменных на рускай мове было 24,8 працэнта, на беларускай — толькі 1,2 працэнта.

Становішчам беларусаў Сібіры цікавіліся і саюзныя органы ўлады, што вынікала з пастановы ЦВК СССР ад 9 снежня 1929 года. У ёй Сібірскі крайвыканком абавязваўся "закончыць выдзяленне і афармленне нацыянальных адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінак у мясцовасцях з кампактным насельніцтвам нацменшасцяў, у прыватнасці ўкраінскіх і беларускіх..."

...Прапанаваць ураду РСФСР узмацніць падрыхтоўку кадраў для працы сярод ўкраінскага і беларускага насельніцтва, а Сібірскаму краёвому выканаўчаму камітэту ўлічыць наяўнасць у краі ўкраінскіх і беларускіх работнікаў і спецыялістаў для выкарыстання іх у раёнах, населеных адпаведнымі нацменшасцямі".

У шэрагу месяцаў савецкія органы, аддзелы народнай адукацыі з усёй сур'ёзнасцю паставіліся да выканання высунутых у разглядаемай пастанове задач і дасягнулі пэўнага поспеху. Капі ў 1930 годзе ў цэлым па Заходнесібірскім краі была толькі адна беларуская школа павышанага тыпу, дзв'я праз год тут ужо працавала шэсць ШСМ, якія наведвала 440 навучэнцаў. За гэты час беларускіх камплектаў у пачатковых школах павялічылася з 21 да 85, у якіх на сваёй нацыянальнай мове ўзгадоўвалася 3,5 тысячы дзяцей.

З усіх раёнаў Заходнесібірскага краёва найлепшай пастановай працы па задавальненні нацыянальна-культурных запатрабаванняў беларусаў вызначаўся Вялікарэчанскі, у якім у 30-х гадах нават выходзіла на

беларускай мове газета "Шляхам Ільча".

Але мелася нямала раёнаў Сібіры, дзе пастанову ЦВК СССР ад 9 снежня 1929 года проста праігнаравалі, нічога канкрэтнага не зрабілі па арганізацыі жыцця беларусаў паводле іх нацыянальна-культурных традыцый. У апраўданне сваёй вялікадзяржаўнай палітыкі кіраўнікі такіх раёнаў, уключаючы і тых, хто ўзначальваў аддзелы народнай адукацыі, заяўлялі, што нацыянальна-культурнае адраджэнне

та прызнаваў і І.Скачкоў у артыкуле "Белоруссия — аванпост культурной революции" ("Просвещение национальностей", 1932. № 5—6), пішучы, што "ў шэрагу краёў і абласцей мы маем, нягледзячы на неаднаразовыя дырэктывы ўказанні ўрада і Наркамасветы РСФСР, пэўнае адставанне ў частцы культурна-абслугоўвання беларускага насельніцтва на роднай мове".

На вялікі жаль, ніхто: ні дзяржаўныя і партыйныя органы Расіі, ні Беларусі — сучасна і сур'ёзна не паклапаціліся, каб беларусы, незалежна ад таго, жывуць яны ў межах РСФСР на сваіх этнічных тэрыторыях ці дзесяці ў далёкай і халоднай Сібіры, адчувалі сябе беларусамі. Таму меў рацьё І.Скачкоў, калі прапанаваў і самой Беларусі выкарыстаць свой вопыт для больш шырокага разгортвання культурнага будаўніцтва сярод беларусаў у РСФСР, арганізаваць культурна-асветнае БССР над беларусамі Заходнесібірскага краёва, дзе іх тады жыло каля 300 тысяч, Казахстан, Далёкаўсходняга краёва, што "забяспечыла б больш хуткае прасоўванне карэннізацыі беларускіх нацыянальна-культурных устаноў і ў іншых краях РСФСР". Але не будзем забывацца, што пісаліся гэтыя радкі ў 1932 годзе, калі ў БССР прайшла першая хваля барацьбы з "нацдэмамі", калі пачала пакрысе зніжчаць тэмпы беларусізацыі. Таму зварот І.Скачкова да сумлення партыйных і дзяржаўных органаў БССР дапамагчы пэўным рэгіёнам Расійскай Федэрацыі ў правядзенні беларусізацыі засталіся марным плямантам у пустыні.

З усёй упэўненасцю можна сцвярджаць, што пачатак 30-х гадоў для многіх раёнаў Расійскай Федэрацыі, дзе жылі беларусы, стаў канцом беларусізацыі. Гэтага не баяўся прызнаць і друкаваны орган ЦК саюза работнікаў асветы СССР "Просвещение национальностей". Аўтар артыкула "Борьба за качество — центральная задача" (1931, № 10) Г.Гасілаў, закрываючы праблему нацыянальнай палітыкі ў галіне асветы, пісаў: "Асабліва моцныя тэндэнцыі вялікарускага шавінізму даводзіцца назіраць у асветніцкай працы сярод ўкраінцаў і беларусаў... ён сваімі каранямі ідзе ў русіфікатарскую палітыку царызму". У артыкуле прыводзіцца такое месца са справаздачы Заходнесібірскага крайсаўнаркомасветы (чэрвень 1931 года): "Асабліва дрэнна ідзе справа карэннізацыі ўкраінскіх і беларускіх школ. У Крышчынскім раёне ў 1929/30 г. працавала 8 беларускіх школ, а сёлета — толькі адна. Ва Убінскім раёне 45 працэнтаў беларускага насельніцтва, а школы беларускай няма ніводнай". Недарэчна, што падобнае мела месца нават і на Смаленшчыне. Так, настаўніцтва шавіністы беларускай Любавіцкай ШКМ Руднянскага раёна адкрыта здэкаваліся з беларускай мовы, называючы яе варварскай.

Як часта здаралася з нашым народам, ён і на гэты раз вельмі моцна спазніўся са сваім нацыянальна-культурным Адраджэннем як у сябе дома, так і на тэрыторыях па-за межамі БССР. Кволя парасткі беларусізацыі на Смаленшчыне, Браншчыне і Пскоўшчыне, у Заходнесібірскім і Далёкаўсходнім краях, Казахстане не пайшлі ў рост. Асноўны масіў тамтэйшых беларусаў стаў жыватворчым этнічным матэрыялам для колькаскага росту пераважна рускай нацыі.

Прагрэсыўнае ва ўсіх адносінах ідэя беларусізацыі не ўпісвалася ў рамкі той палітыкі, якую пачала праводзіць сталінская талітарная сістэма. Шмат з таго, што было намечана ў самой Беларусі і па-за яе межамі ў галіне нацыянальнай культуры і мовы, засталася нерэалізаваным. Па віне праціўнікаў беларускага Адраджэння беларусізацыя не забяспечыла нашаму народу сапраўднага нацыянальнага росквіту.

Леанід Лыч,
доктар гістарычных навук,
прафесар.

ІНТЭРВ'Ю ПАСЛЯ ЮБІЛЕЮ

МАЙСТАР ПАВІНЕН СЯДЗЕЦЬ НА ПЕРШЫМ РАДЗЕ

НА ПЫТАННІ КАРЭСПАНДЭНТА “ГОЛАСУ РАДЗІМЫ” АДКАЗВАЕ Лілія ДАВІДОВІЧ

-- Купалаўскі тэатр адсвяткаваў юбілей. Лілія Міхайлаўна, якія ўражаныя засталіся, якія думкі ён нарадзіў!

-- Юбілей прайшоў выдатна. Свята было такім, якім і мае быць свята. Рамонт нават у тэатры зрабілі. І яшчэ, мабыць, адчуванне свята ўзмацнялася тым, што напярэдадні яго прайшоў “Фестываль сяброў”. Да нас прыезджалі тэатры Літвы, Украіны, Польшчы. З вялікім поспехам прайшлі нашы гастролі ў Вільнюсе і Маскве, дзе мы паказвалі “Ідылію”.

Што ж тычыцца самога тэатра, нашага паўсядзённага жыцця, думаю, што гэты сезон быў не з лепшых, таму што за цэлы год было пастаўлена толькі два спектаклі. У адным заняты я і Гарбук, другі -- своеасаблівы калаж па Крапіўніцкаму. Ва ўсякім разе фантастычнага юбілейнага спектакля ў тэатры не было. І ад гэтага сумна.

-- Нацыянальны тэатр у юбілейны год без нацыянальнай п'есы... Што здарылася з нашым мастацтвам!

-- Я не магу расшыфраваць гэта з'яву. З аднаго боку, як і ва ўсіх, грошай не стае. З другога, няма такой беларускай п'есы, за якую сёння можна было б ухапіцца і ставіць. У нас такі вопытны загадчык літаратурнай часткай -- Мікалай Матукоўскі, што каб з'явіўся нейкі вартасны драматыргічны твор, ён абавязкова звярнуў бы на яго ўвагу.

-- А “Купалу” Дударова тэатр не спрабаваў паставіць, ці да п'есы таксама былі вялікія прэтэнзіі!

-- Многія тэатры яе паставілі. І мы таксама нават рэпэціравалі “Купалу”, але, як вы гаворыце, вялікія прэтэнзіі былі да п'есы і ў акцёраў, і ў рэжысёра, і таму адмовіліся ад яе. Здаецца мне, што гэта не лепшая п'еса Аляксея Дударова. Мусіць, усе мы зараз перажываем такі час, калі не надта хочацца пісаць, не надта хочацца гаварыць.

-- Тады давайце, Лілія Міхайлаўна, вернемся ў мінулае. Каго з пачынальнай Купалаўскага тэатра вы яшчэ заспелі, калі прыйшлі сюды працаваць, каго і сёння можаце ўспомніць цёплым словам!

-- Я прыйшла ў тэатр, калі ён быў у сваім росквіце. У ім былі Ржэцкая, Глебаў, Рахленка, Малчанюк. Аляксева і Браварская былі зусім маладзенькімі і ігралі ўвесь рэпертуар. Я прыйшла на тры гады пазней за Машу Захарэвіч, Аўсянікава, Тарасова, але былі акцёры і маладзейшыя за мяне, і таму я не адчувала сябе беднай сіроткай. Такой я сябе не адчувала яшчэ і таму, што вельмі цёпла, ласкава, пяшчотна сустрэлі мяне Лідзія Іванаўна Ржэцкая, Глебушка. І нават калі на адным мастацкім саўвядомым размяркоўвалі тры п'есы і я нідзе ніводнай ролі не атрымала і выскочыла ў калідор захламячыся слязьмі, Глебушка столькі са мной размаўляў, столькі мяне супакойваў. Мне той падваконнік, на якім мы сядзелі і доўга размаўлялі, запомніўся на ўсё жыццё. Акцёрскае жыццё, ён гэта добра ведаў, складаецца не з адных прыемнасцяў. А мне ж тады здавалася, што калі я прыйшла ў тэатр, то адразу павінна браць быка за рогі. І Лідзію Іванаўну не дарма ў тэатры называлі

валі мамай Лідай. Пры знешняй суровасці яна была далікатны, цудоўны чалавек. І цяпер я захоўваю нейкія падарункі, сувеніры, што яна дарыла на прэм'еру, на 8 Сакавіка. І святы ў тэатры ў нас былі дамашнія. На іх панавала цёплая атмасфера. Не было разрыву паміж маладымі і старымі, хаця была павага да старэйшых. Мне, напрыклад, ніколі ў галаву не магло прыйсці спытаць, чаму я атрымліваю меншую зарплату, чым Лідзія Іванаўна. У аўтобусе, калі ехалі выступаць, ніколі ніхто з абслугі не садзіўся на першыя месцы: на іх павінны сядзець вядучыя акцёры тэатра. Сёння ўсё гэта зняважана, не мае ніякага значэння. Хаця, я лічу, яго вялікасць тэатр павінен вызначыць, дзе кароль, а дзе слуга. Творчая атмасфера ў тэатры сёння нейкая іншая. Мне незразумела сітуацыя, калі адбываецца прэм'ера, а ў зале амаль нікога няма з калектыву. Абыякавасць, незацікаўленасць. Нонсенс!

-- А як вы сёння ўспрымаеце глядача! Раней у тэатр хадзілі як у храм, як на свята. Глядач таксама сёння стаў іншым!

-- На прэм'еру ідзе публіка, каб нечому здзіўляцца, засмучацца, радавацца. Так бывае спектакляў дзесяць. Потым залу запаўняюць у асноўным “пэтушнікі” (навучэнцы прафесійна-тэхнічных вучылішчаў. -- Д.Ч.), вучні старшых класаў, якіх прыводзяць амаль прымусова. А калі яны збіраюцца разам, у іх абуджаюцца нейкія статкавыя інстынкты. Яны качаюць па падлозе бутэлек, гарлапаняць...

-- Мусіць, пасля гэтага вам сагрэлі душу гастролі, якія толькі што прайшлі ў Вільнюсе і Маскве!

-- Не тое слова -- “сагрэлі”! Гэта быў фантастычны поспех. Раскошная зала Нацыянальнага тэатра ў Вільнюсе апалядзівала нам стоячы. І такі ж поспех быў у Маскве. Я не бяруся даваць ацэнкі, але, па многіх водгуках, наша “Ідылія” была лепшым спектаклем “Фестываль сяброў”. Ён і сапраўды вельмі добры. Я занята ў гэтым спектаклі, і кожны раз атрымліваю асалоду. І таксама адчуваюць сябе маладыя артысты ў

масоўках. Ёсць спаянасць усяго калектыву.

І гэта заслуга нашага рэжысёра Коля Плігіна. Я прызнаюся, што калі працягла “Ідылію” Дуніна-Марцінкевіча, схпілася за галаву: што там можна прыдумаць, якая гэта п'еса? А Плігін здолеў убачыць, прыдумаць такі цудоўны спектакль на гэтым матэрыяле.

На вялікі жаль, таленавіты рэжысёр цэлы год нічога ў нас у тэатры не ставіць. Плігін у росквіце сіл, у ім кіпіць энергія, а ён не запатрабаваны. Дарэчы, не запатрабаваны толькі дома. Бо яго запрашаюць ставіць спектаклі ў Маскву, у Пянявежыс, яшчэ некуды. Мы яго можам страціць, і гэта будзе незамянная стра-та.

-- Стала нейкім заганным правілам, што беларусы так і не навучыліся цаніць і шанаваць свае таленты, беражліва ставіцца да іх. На юбілейным вечары, калі купалаўцаў віншавалі калегі з ляльнага тэатра, яны жартам пыталі: “А чаго ж, чаго захацелася ім!” (купалаўцам. -- Д.Ч.). І адказвалі, як у славуцым вершы: “Людзьмі звацца!” Мне падалося, што яны ў той час мелі на ўвазе не толькі юбіляраў, але і сябе, і калег з іншых устаноў культуры.

-- Натуральна, натуральна! Падумаіце самі, як мы можам існаваць, атрымліваючы 450 тысяч рублёў у месяц! Калі я прыйшла ў тэатр, я мела зарплату 65 рублёў, але з іх я плаціла за кватэру, нармальна апраналася, нармальна выглядала і не мела ад голаду.

Столькі часу мінула. Здавалася, нечага дасягнула, нешта ўмею. Рана стала за-спужанай артысткай -- праз шэсць гадоў як прыйшла ў тэатр, сыграўшы ролю Ганны ў “Людзях на балюце” Мележа. І зараз я сярод сямі вядучых артыстаў тэатра. Майстар сцэны, як нас называюць. І што я маю? Не намнога больш за пачынаючую артыстку. Калі сёння на базары бачу людзей, што ўзялі жыццё ў свае рукі, раз'язджаюць на “Мерседэсах” і “BMW”, на душы робіцца горка.

-- Выступаючы на юбілейным вечары, наш Прэзідэнт, паабяцаў, што хутка зверне ўвагу і на інтэлігенцыю, акажа ёй дапамогу. Верыце ў гэта!

-- Слаба веру. Але хачу сказаць, што з задавальненнем слухала, калі Прэзідэнт выступаў на беларускай мове. Якое смачнае, натуральнае ў яго вымаўленне! А на банкете -- зноў па-руску.

-- Ну, калі мы ўжо закранулі мову... Купалаўскі тэатр заўсёды быў і застаецца беларускамоўным, але ў яго ніколі менавіта па гэтай прычыне не было праблем з глядачамі. І ў Мінску, і на выездзе ніхто не скардзіўся, што не разумее мовы, на якой ідзе спектакль...

-- У Маскве на апошніх гастролях першы спектакль быў з перакладам і прайшоў горш, таму што пераклад пера-каджаў людзям, замаруджвалася рэакцыя. І ў Вільнюсе нас разумелі без перакладу. Было 6 што глядзець. “Паўлінку” заўсёды і ўсюды прымалі і прымаюць з захапленнем.

-- І ўсё ж “Паўлінку” пераклалі на рускую мову і паказвалі па тэлебачанні з Масквы. Каму гэта было патрэбна!

-- А я вам скажу, як гэта атрымалася. Я была партыйным сакратаром у тэатры, і аднойчы мне давлялася рабам справядчу на сакратарыяце ЦК КПСС аб рабоце партыйнай арганізацыі тэатра імя Янкі Купалы. Гавораць, што за 70 гадоў савецкай улады гэта быў першы такі выпадак. А чаму менавіта наш тэатр, не ведаю, ніхто з членаў ЦК ніколі наш тэатр у вочы не бачыў. І тады нехта, здаецца Гарбачоў, пытаецца, ці паказваюць спектаклі нашага тэатра па тэлебачанні. Я адказваю, што, канешне, толькі па мясцоваму, а па ўсесаюзнаму ніколі. І тады Чарненка, які вёў сакратарыят, ускінуўся: “Як гэта “ніколі”? Усялякую лухту паказваеце, а такі тэатр (на самай справе ён і паняцця не меў, які тэатр) не паказваеце”. “Будзем, будзем паказваць!” -- адказаў яму. Тады і была перакладзена на рускую мову “Паўлінка”, ад чаго, канешне ж, страціла сваё зачараванне.

-- Лілія Міхайлаўна, вы гаворыце, што тэатр зараз перажывае не самы лепшы час. А ці верыце вы ў новыя п'есы, у добрыя перамены, у лепшыя часы для тэатра!

-- Веру, канешне. І драматургі беларускія ёсць, пачынаючы ад Дуніна-Марцінкевіча і канчаючы нашымі сучаснікамі. Самае галоўнае -- знайсці ра-шэнне, прыдумаць спектакль. Для гэтага важна не згубіць добрых рэжысёраў, зацікавіць, даць працу маладым акцёрам. Сёлета ў тэатры папаўненне. З Акадэміі мастацтваў прыйшлі чатыры хлопцы і чатыры дзяўчыны. Звольныя, прыгожыя, поўныя жадання тварыць. Будучыня, канешне ж, за маладымі. Яны ўсё бачаць па-іншаму, нават наш сённяшні час.

Гутарыла
Дзіяна ЧАРКАСАВА.

НА ЗДЫМКУ: Лілія ДАВІДОВІЧ
віншуе з залатым юбілеем калек-
тыву Брэсцкага тэатра драмы і му-
зыкі.

Фота Эдуарда КАБЯКА.

У Белдзяржфілармоніі адбыўся творчы вечар вядомага беларускага паэта Ніла Гілевіча “Песню бярыце з сабой”. У ім прынялі ўдзел лепшыя музычныя калектывы Беларусі.

Заснавальнік міжнароднага цэнтра “Музыка надзеі” аргенцінскі музыкант Мігель Анхель ЭСТРЭЛА выступіў з сольным канцэртам перад дзецьмі ў рэабілітацыйным цэнтры ў Аксакаўшчыне.

АДЛЮСТРАВАНА

НА

СТАГОДАЗІ

Вялікая сіла фатаграфіі як дакумента. Яна становіцца яшчэ больш значнай, калі здымак, зроблены многа год назад, дазваляе азірнуцца ў мінулае, робячы нас сведкамі даўніх падзей, дазваляючы параўноўваць, знаёміцца з эпохай, здзіўляцца.

Сярод тых, хто пакінуў неацэнную фатаграфічную спадчыну, былі людзі рознага грамадскага стану -- ад універсітэцкіх вучоных да простых сельскіх фатографу. Адзін з іх -- Юзаф Шыманчык. Нарадзіўся ён у 1909 годзе ў мястэчку Косава на Брэстчыне. Самастойна асвоіўшы фатаграфічнае майстэрства, ужо з васьмнаццаці гадоў пачаў працаваць прафесіянальна. Зарабляючы фатаграфіяй на жыццё, Юзаф многа здымаў для сябе, ствараючы сво-

еасаблівы фатаграфічны летапіс беларускага Палесся. Большасць яго работ адзнята ў наваколлях азёр Белае і Спораўскае, у самім Косаве і ў вёсцы Пяскі (цяпер гэта Бярозаўскі раён). На здымках Юзафа Шыманчыка вобразы сялян, рабочых, сцэны быту сельскіх жыхароў, іх цяжкая праца.

Багаты фатаграфічны архіў Юзафа ледзь было не загінуў у час вайны, калі фашысты, адступаючы, спалілі яго дом. Згарэла ўсё, акрамя негатываў, схаваных у падвале.

Пасля вайны Шыманчык паехаў жыць у Польшчу, дзе яшчэ сорок гадоў працаваў фатографам у гарадку Кут-

на. З выхадам на пенсію, у 1985 годзе, ён пераехаў у Лодзь, дзе і па сёння жыве, маючы за плячамі 85 год.

Усё, што адлюстравана на плёнцы Юзаф Шыманчык, па вартасці ацэнена спецыялістамі-этнографамі, гісторыкамі. Яго фатаграфіі набылі музеі і бібліятэкі Варшавы, Кракава, Беластока, Мінска, Бярозы. Яго работы выклікаюць жывую цікавасць ва ўсіх, хто неаб'якава да гісторыі Беларусі.

Яўген КАЗЮЛЯ.

НА ЗДЫМКАХ: Юзаф ШЫМАНЧЫК і яго фатаграфіі палешукоў.

ВЕЧАРЫНА, ПРЫСВЕЧАНАЯ ЯНУ СКРЫГАНУ

ГАРЭЛІ СВЕЧКІ, ПАТРЭСКВАЎ КАМІН...

Ён не дажыў да свайго дзевяностагоддзя. Выдатнага дзеяча культуры, пісьменніка і перакладчыка Яна Скрыгана не стала ў тысяча дзевяцьсот дзевяноста другім.

А 16 лістапада Саюз беларускіх пісьменнікаў наладзіў вечар, прысвечаны 90-м угодкам гэтага выдатнага майстра слова. Ва ўтульнай кавярні Дома літаратара сабраліся сябры, аднадумцы, сваякі -- людзі, пра якіх Ян Скрыган напісаў: “Мне здаецца, што і пасля смерці я буду памятаць і буду шчаслівы, што нехта на зямлі вельмі любіў мяне”.

Гарэлі свечкі, патрэскаў камін. З партрэта з прыхаванай усмешкай пазіраў на нас дзядзька Янка. (Так называюць яго маладзейшыя). Пад партрэтам -- гады жыцця: 1905--1992. “Мая біяграфія, -- пісаў Ян Скрыган, -- здаецца мне вельмі доўгай, і я дзіўлюся, як многа ў ёй змешчана. Я знаў і трагізм, і роспач, звездаў цану радасці і надзей...”

Першымі гаварылі старэйшыя пісьменнікі Янка Брыль і Сяргей Грахоўскі. Сяргей Іванавіч адгарнуў трагічную старонку жыцця свайго лепшага сябра. Яго апавяд пра тых пакуты, якія зведала беларуская інтэлігенцыя, у тым ліку і наш юбіляр, у 1936 годзе, бодем аджукаўся ў сэрцы кожнага. Янка Скрыган спазнаў жахі арыштаў, лагераў, ссылак. На працягу амаль дваццаці гадоў быў адлучаны ад сваёй бацькаўшчыны. “У 1936--1955 жыў за межамі Беларусі (Сібір, Узбекістан, Эстонія)”, -- сведчыць “Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі”.

Дзякуй Богу, гэтыя пакуты не зламалі Янку. У 1955 годзе ён быў рэабілітаваны і, вярнуўшыся на радзіму, да апошніх дзён свайго жыцця шчыраваў на ніве беларускай культуры. Клопат аб роднай мове быў для яго, бадай, галоўным. Падчас працы ў БелСЭ Ян Скрыган адшукаў, стварыў, вярнуў у нашу літаратуру дзесяткі слоў і тэрмінаў, якія натуральна прыжыліся ў друку, узбагацілі нашу мову. Як часта мы гаворым “смаката”, “любата”, “лецішча” -- і не ведаем, што гэтыя калярныя словы ўвайшлі ў нашае жыццё дзякуючы Яну Скрыгану.

Ён быў патрабавальным да ся-

бе і да іншых, жорстка крытыкаваў мову нашых пісьменнікаў як маладых, так і сталых, прызнаных. Беспрэздэнтны, на мой погляд, выпадак, пра які згадаў у сваім выступленні Ніл Гілевіч, адбыўся падчас працы Яна Скрыгана ў часопісе “Польмя”. Ён рэдагаваў раман Міхася Лынькова “Векапомныя дні” і ў выніку -- скараціў эпілею на цэлы том! З жывых класікаў выцскаў лішняе, і яны былі ўдзячныя за гэта.

Як пісьменнік Ян Скрыган працаваў няспешна і вучыў гэтаму маладзейшых. Ягонае майстэрства заключалася ў тым, што ён пісаў вельмі проста, адной дэталюкай умеў перадаць сутнасць чалавека.

Ян Скрыган належыць да тых творцаў, кнігі якіх чытаюць і перачытваюць па некалькі разоў. Чаму так адбываецца? Вось як на гэтае пытанне адказвае сам пісьменнік: “Вечар. Цішыня. Кнігі за шклом на паліцах. Што пачытаць? Адны даўно перачытаныя, другія -- нават не пачытыя. Дзіва: і чытаць іх не хочацца. Спрабую каторы раз -- не ідуць яны. Нікуды цябе не завуць.”

І тады зноў бяруся за тыя самыя, па многа разоў чытаныя, перачытаныя, колькі разоў крадзеныя, варочаныя -- і зноў чуеш у іх нешта вечна патрэбнае тваёй душы.

Мабыць, таму, што пісаліся яны даверліва, як споведзь перад табою. Як жа мала трэба мець вялікаму пісьменніку, каб да яго ўсе гарнуліся -- толькі самога сябе. І як многа -- каб у ім кожны бачыў таксама самога сябе”.

Літаратурная спадчына Яна Скрыгана параўнальна невялікая. Але ніводнага лішняга слова ў ягоных творах не знойдзецца.

... Гэты вечар доўжыўся каля дзвюх гадзін. Чыталіся нарысы і замалёўкі Яна Скрыгана, унук Яська выконваў на гітары класічныя творы, гучалі любімыя песні дзядзькі Янкі. Акрамя названых, пра юбіяра, гэтага чараўніка роднага слова, чалавека, які выпраменьваў святло, цёпла гаварылі Уладзімір Паўлаў, Геннадзь Шупенька, Хрысціна Лялько, Мікола Татур, Янка Саламевіч, Васіль Вільтоўскі, а таксама жонка Ганна Міхайлаўна і дачка Галіна.

НАМ ПШУЦЬ

Атрымала газету “Голас Радзімы”, і там нарыс пра маці “Я ад вас далёка”. Вось дзе была радасць і слёзы. Нізкі паклон ад усіх Лёсікаў. Напісана вельмі добра і ад душы. Цяпер яшчэ больш даражу гэтай газетай.

Алеся ЛЁСІК.

Стаўрапольскі край, г. Татарка.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства “Радзіма”).

НАШ АДРАС:

220005, МІНСК, ПРАСПЕКТ Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Голасу Радзімы”, не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп'ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты “Вечерний Минск”. Адрэкавана ў друкарні “Беларускі Дом друку” (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77). Тыраж 6 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 5983. Падлісана да друку 27.11.1995 г.